

*PRIMERA HISTÒRIA D'ESTHER: EL
TESTAMENT DE L'IDIOMA DE
SALVADOR ESPRIU?*

**Treball Final de Carrera de Filologia Catalana
Universitat Oberta de Catalunya**

**Tutora: Olívia Gassol Bellet
Consultor: Josep Camps Arbós
2011-2012**

ÍNDEX

Introducció	2
Sigles	4
1. La postguerra espanyola en el món de Salvador Espriu.....	5
2. <i>Primera història d'Esther</i> o el testament de l'idioma?.....	9
2.1. Què és <i>Primera història d'Esther</i> ?	9
2.2. Consideracions de Salvador Espriu	10
2.3. Un nou llenguatge.....	15
2.4. La llengua	17
3. L'escriptura, “allò que ens pot salvar”	24
4. Conclusions	31
Bibliografia	32
Annex	36

Introducció

La història de la literatura catalana ha determinat que Salvador Espriu va concebre *Primera història d'Esther* com el testament de la llengua catalana i així s'ha seguit considerant. Unes “exèquies funeràries”¹ que Espriu posteriorment va afirmar en alguna entrevista. Però, per què s'ha considerat d'aquesta manera? Quina era la intenció de l'autor quan va escriure aquesta peça? L'objectiu d'aquest treball, doncs, és el de veure quins han estat els elements que han portat a considerar aquesta obra teatral com un homenatge a la llengua catalana.

De fet, la situació de la llengua catalana durant la postguerra i la riquesa lingüística d'aquesta peça teatral són dues de les claus per entendre aquesta afirmació. I és que *Primera història d'Esther* és una obra sorprenent on apareixen mots específics, dialectalismes, argòtics, marginals o bé excepcions poc usades de la llengua i tots ells subjectes a diferents registres de la llengua catalana.

Tot i així, veurem si la temàtica de la llengua i de la salvació dels mots apareix també a altres obres d'Espriu. Determinarem si aquesta és una preocupació que englobarà tota la seva obra literària i si serà a *Primera història d'Esther* on el joc amb els mots arriba al seu punt més àlgid, convertint-la d'aquesta manera en el testament d'una llengua que l'autor veia fortament amenaçada durant la postguerra.

La metodologia que hem emprat en la realització d'aquest treball és la de l'anàlisi de les formes culturals, concretament de la recerca teòrica en literatura. És a dir, a partir de la peça teatral hem estudiat quina interpretació social i quin significat va voler donar Espriu a *Primera història d'Esther*. En aquest sentit, hem pogut englobar diferents tipus de disciplines, filosòfica, lingüística o filològica, que en serviran per donar resposta als temes plantejats.

L'estructura que hem seguit per realitzar aquest estudi és la següent: el primer capítol, «La postguerra espanyola en el món de Salvador Espriu» ens serveix per situar l'autor i veure com afectà aquell temps a la seva literatura. El segon apartat és el que defineix *Primera història d'Esther*. Analitzarem, d'una banda, la intenció que tenia Espriu amb l'escriptura de la peça i veurem què en van dir els seus contemporanis; d'altra banda,

¹ Vegeu entrevista de Romà Gubern a *Primer Acto*, Barcelona, núm. 60, I-1965, pp. 13-17. a: Reina, Francesc (1995). *Salvador Espriu. Enquestes i entrevistes, I (1933-1973)*. Barcelona: Edicions 62/Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu. pp. 28-29.

Primera història d'Esther : el “testament de l'idioma” de Salvador Espriu?

veurem els recursos que utilitza dins l'obra teatral. Al tercer punt enllaçarem la postura que té l'escriptor amb la resta de la seva obra literària. A l'apartat «Conclusions» recordarem els elements essencials que ens han ajudat a entendre com Salvador Espriu va realitzar aquest homenatge a la llengua catalana. A la «Bibliografia» detallarem els documents que ens han ajudat per a la realització d'aquest estudi. Per acabar, hem adjuntat un annex on hem inclòs els mots que apareixen al *DCVB* com exemple d'autor a la seva definició i que hem considerat com exemples prou rellevants per incloure en aquest estudi.

Pel que fa a les referències bibliogràfiques cal indicar que l'edició que hem emprat per realitzar aquest treball és l'edició crítica a cura de Sebastià Bonet, publicada l'any 1995 per Edicions 62 i pel Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu. Quan es realitzi la transcripció d'un mot o d'un fragment d'aquest llibre, ho referirem al text amb la sigla *PHE* seguida de la pàgina, per exemple: (*PHE*, p. 18).

Primera història d'Esther : el “testament de l'idioma” de Salvador Espriu?

Sigles

Obres de Salvador Espriu

ALG: *Ariadna al laberint grotesc*

CS: *Cementiri de Sinera*

DR: *El doctor Rip*

ECM: *El caminant i el mur*

FL: *Final del laberint*

LCA: *Les cançons d'Ariadna*

LH: *Les hores*

LS: *Llibre de Sinera*

MD: *Mrs. Death*

PHE: *Primera història d'Esther*

Altres obres

DCVB: Antoni M. Alcover i Francesc de B. Moll, *Diccionari català-valencià-balear*.

DGLC: Pompeu Fabra, *Diccionari General de la Llengua Catalana*.

1. La postguerra espanyola en el món de Salvador Espriu

Salvador Espriu, conegut sobretot com a poeta, començà com a narrador la seva trajectòria literària que desenvolupà, principalment, fins a l'època anterior a la guerra civil. El seu primer llibre, escrit en prosa, el publicà en castellà l'any 1929 i el titulà *Israel (Esbozos bíblicos)*, amb només quinze anys. Més tard, ja en català, publicà les novel·les *El doctor Rip* (1931) i *Laia* (1932) i els contes amb *Aspectes* (1934) o *Ariadna al laberint grotesc* (1935), en els quals ja té la clara intenció de plasmar un pensament basat segons Martínez-Gil en: «la diversificació estilística i temàtica (l'evocació del temps perdut, la meditació sobre el mal i la crítica social) i les oposicions (bàsicament, entre el món històric i el món transcendent)».²

Tal i com explica Martínez-Gil (Espriu 2009: 7), Salvador Espriu ja havia començat a escriure poesia abans de la guerra però ho havia fet en un context convuls, el de l'any 1934, amb els Fets d'Octubre, la revolta d'Astúries i amb la implicació de la Generalitat de Catalunya que comportà la suspensió de l'autogovern català. Així recorda que el poema "Dansa grotesca de la mort" o els primers poemes del llibre de *Les hores* seran les seves primeres incursions en vers.

Però el fet que va condicionar la trajectòria literària d'Espriu fou la guerra civil espanyola. L'aixecament militar de juliol de 1936 va trencar de ple les perspectives professionals del jove Espriu, el qual volia llicenciar-se en Filologia clàssica i continuar els estudis d'egiptologia a l'estranger.³ El triomf de les forces insurrectes a la guerra civil juntament amb un altre dels elements que s'uniran a la literatura d'Espriu, *la mort*,⁴ van motivar segons Miralles (1987: 390) l'autoreclusió del jove escriptor, cosa que va provocar que abandonés els seus projectes individuals i el seu refús a la nova situació política i social.

El món cultural i el polític va canviar radicalment durant aquells anys. L'any 1932, amb l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia, el català havia recuperat el seu estatus de llengua oficial i gràcies al treball de Pompeu Fabra i a l'impuls de l'Institut d'Estudis

² Veure el pròleg de Víctor Martínez-Gil titulat "L'estrany temps del poeta Salvador Espriu" a Espriu, Salvador (2009) *Cicle líric. Cementiri de Sinera. Les hores. Mrs. Death. El caminant i el mur. Final del laberint*. Barcelona: Edicions 62. p. 8.

³ Ho recull Miralles (1987: 390) de l'article de M. A. Capmany (1963) "Notícia de Salvador Espriu i dels seus llibres", dins Espriu, Salvador. *Obra Poètica*. Barcelona, pàg. LXXV; *Salvador Espriu*, p. 73.

⁴ L'any 1938 mor el seu amic Bartomeu Rosselló-Pòrcel i, l'any següent, el seu pare.

Primera història d'Esther : el "testament de l'idioma" de Salvador Espriu?

Catalans es creà una normativa per a la llengua. Però el règim que sorgí un cop acabada la guerra civil va desfer tot allò aconseguit durant el període republicà. La persecució de la llengua i de la cultura catalanes durant el franquisme fou una constant del règim. La seva política es basà, tal i com explica Gallén (1987: 390) en «l'espanyolització general de la cultura i en la prohibició taxativa del conreu o exhibició del conjunt de formes iconogràfics inequívocament catalans». Davant d'aquests fets, els intel·lectuals catalans, com ha dit Gallén (1987: 214), es trobaven en una situació límit: o claudicar tan ideològicament i lingüísticament, callar, restar a la clandestinitat o exiliar-se.

Esprriu patirà arran de les conseqüències de la guerra civil un «trencament dramàtic» (Esprriu 2009: 14), ja que es produeix la destrucció del món del poeta, de la seva pàtria i de les seves projeccions de futur que el conduiran a proclamar la seva pròpia mort. D'aquesta manera, com ens recordarà Martínez-Gil (Esprriu 2009: 14-15): «Esprriu és tan sols el testamentari del vell Salom, aquell *alter ego* crític i mordaç mort el 18 de juliol del 1936, és tan sols el portador d'un missatge de perdó i tolerància, de pietat, de difícil aplicació en la Catalunya de la postguerra».⁵ Petjades de la rellevància de la guerra civil a l'obra d'Esprriu les podem veure ja a la peça teatral *Antígona*, datada el 1939 que juntament amb *Primera història d'Esther*, escrita l'any 1948, estan inspirades en l'horror de la guerra i la lluita fratricida.

És durant aquest període de la postguerra que la llengua esdevindrà un símbol i serà per alguns, tal i com explica Enric Bou (1987: 277), «sacralitzada». Segons Bou, existia pels escriptors catalans la idea de continuar la tradició literària anterior a la guerra i ser fidels a la llengua i a la literatura catalanes. La poesia es va convertir en una forma de «patriotisme velat i tolerable per la censura». Els poetes postsimbolistes valoraran la solitud i voldran reflectir en els seus versos problemes de dimensió política. Per a Bou, Salvador Espriu serà un clar exemple d'aquesta sacralització, ja que les paraules i la llengua que reflecteix en els seus versos s'alimentaran de la situació política del moment.

De fet, la vocació poètica de Salvador Espriu rau en la dificultat de publicar en prosa després de la guerra, amb una censura molt més permeable a l'hermetisme de la poesia (Esprriu 2009: 8). I serà dins d'aquesta dimensió que Espriu deixarà de banda la prosa i es decantarà cada cop més per l'escriptura de versos. El mateix autor en algunes

⁵ Miralles (1987: 390) fa referència a dos llocs significatius a l'obra d'Esprriu on parla d'aquesta mort: la tercera part de *Les hores*: «Recordant allunyadament Salom (18-VII-1936)» (O.C./1, 239; cf. *infra*, nota 1) i a *Aproximació, tal vegada el·líptica, a l'art de Pla Narbona* «El meu amic Salom va ser simultàniament assassinat pels dos bàndols en pugna quan tot just encetàvem la passada guerra civil».

Primera història d'Esther : el "testament de l'idioma" de Salvador Espriu?

de les entrevistes que va concedir havia explicat com havia condicionat la guerra civil en aquest gir de la seva obra literària:

mi obra refleja la guerra civil, pero es más. Mi poesía es hija de la guerra. Antes me interesaba -y ahora también- la narrativa, pero la poesía me «surgió» como más radical. La eliminación pública del catalán hacía imposible el cultivo de la narrativa, mientras que el poema pudo surgir de un modo más íntimo y necesario.⁶

I també explicà com va afectar la postguerra a la seva expressivitat:

Vostès no saben com foren els anys 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50 i bona part de la dècada següent. Ho detallo així, perquè si dius del «trenta-nou al cinquanta», de seguida ho has enllestit. [...] Per a mi va ser terrible. Bé, en pensar aleshores que havia de reduir la meua expressió a una possible quinta essència, em vaig decantar per la poesia, la qual jo podia «construir» de memòria, a la nit, quan no aconseguia de dormir-me. En llevar-me, n'escrivia el resultat. Això, amb la prosa, no es pot fer.⁷

Com assenyala Martínez-Gil (Espriu 2009: 11) el seu itinerari poètic tindrà com a tema de fons «la recerca de la pau, una recerca contínuament obstaculitzada pels reclams de la memòria i de la situació històrica». Amb el llibre de poemes *Cementiri de Sinera* (1946) Espriu utilitza per primer cop la inversió anagramàtica del nom d'Arenys per evocar-nos el món de la seva infantesa, la Catalunya anterior a la guerra civil, i per mostrar una significació inseparable amb el cementiri i tot el que amb això comporta.⁸ Pocs anys més tard, el mite de Sinera, un món mític i personal situat a Arenys, poble en el qual passà la seva infantesa, i on es barregen personatges i històries procedents de relats bíblics, de la història del poble d'Israel, de mites clàssics i de la història contemporània catalana, tornarà a omplir-se de significació amb *Primera història d'Esther*, obra dramàtica de to elegíac però també ètica i satírica en la qual uneix el seu món narratiu anterior a la guerra, el món de la seva infantesa, amb el món dels morts, gràcies a la història que recrea de la bíblica Esther.

Durant els anys seixanta la repressió comença a ser menys ferotge. És en aquest moment en el qual Espriu publica *La pell de brau*, obra poètica que ha estat interpretada com un símbol de la reclusió patida per un poble i la seva cultura durant la dictadura

⁶ Veure entrevista realitzada a Salvador Espriu per José Manuel Gironès, "12 preguntas a Salvador Espriu", *Mundo*, 1970. A: Reina, Francesc. (1995). *Salvador Espriu. Enquestes i entrevistes, I*, p. 149.

⁷ Paraules extretes de l'entrevista de Joan Vidal a "Converses amb Salvador Espriu" publicat a *Presència*. A: Reina, Francesc. (1995). *Salvador Espriu. Enquestes i entrevistes, I*, p. 95.

⁸ «Claror d'abril, de pàtria / que mor amb mi, quan miro / els anys i el pas: viatge / al llarg dels lents crepuscles». Versos 9-12 extrets del poema III del llibre *Cementiri de Sinera* a: Espriu, Salvador (2009). *Cicle líric. Cementiri de Sinera. Les hores. Mrs. Death. El caminant i el mur. Final del laberint*. Barcelona: Edicions 62. p. 25.

Primera història d'Esther : el “testament de l'idioma” de Salvador Espriu?

sorgida de la guerra civil (Miralles 1988: 391). En aquest llibre el poeta adreça el missatge de reconciliació, tolerància i llibertat com a resposta a l'opressió política i cultural que va viure l'escriptor durant l'època franquista. Aquest és un dels temes recurrents dins la seva obra literària i que anys abans ja havia fet amb el monòleg final de l'Altíssim de *PHE*.⁹

Atorgueu-vos sense defallences, ara i en créixer, de grans i de vells, una almoïna recíproca de perdó i de tolerància. Eviteu el màxim crim, el pecat de la guerra entre germans. Penseu que el mirall de la veritat s'esmicolà a l'origen en fragments petitíssims, i cada un dels trossos recull tanmateix una engruna d'autèntica llum. (*PHE*, p. 80).

Martínez-Gil (Espriu 2009: 7-19) descriu el moment en el qual va viure Salvador Espriu com el d'«un estrany temps». Un temps que defineix com de *reclam* i de *solitud*, temps que va propiciar uns llibres que «salvaven en la llengua, personal i col·lectiva alhora, els conflictes d'un home que no es va acollir mai a cap solució fàcil, uns llibres que tenen la capacitat de dibuixar-nos l'individu, els seus somnis, les seves pors i les seves mancances». Un temps, doncs, que va marcar la trajectòria professional del jove Espriu i va condicionar la temàtica i l'estil de la seva obra literària.

⁹ Rosa M. Delor compara aquest missatge amb el del prefaci d'*Antígona*: «Prou comprenem, tan bé com l'endeví [Tirèsies], que cal sepultar i perdonar, que cal procurar de complir la llei moral, aquesta flameta, dèbil, vacil·lant, tanmateix anapagable» (OC, Ed. Cr. 8, p. 4) i amb algun poema de *La pell de brau*: «Fes que siguin segurs els ponts del diàleg / i mira de comprendre i estimar / les raons i les parles diverses dels teus fills» (OC2, p. 65), extret de les notes de Sebastià Bonet (*PHE*, p. VII-LV).

2. Primera història d'Esther o el testament de l'idioma?

2.1. Què és Primera història d'Esther?

Aquesta obra de teatre escrita per Salvador Espriu entre els anys 1947-48 no ha deixat indiferent a lectors i espectadors. Arran de l'estrena l'any 2007 a la sala petita del Teatre Nacional de Catalunya de la representació de *Primera història d'Esther* sota la direcció d'Oriol Broggi, el periodista Manuel Cuyàs es preguntava: «el català continua viu i s'ensenyava a les escoles i s'escolta a la televisió, però els espectadors d'ara i del mes de gener, entendran el català de *PHE* d'Espriu i Sarsanedes?» (Gallén 2008: 22).

PHE és una obra literària que neix arran del desenllaç de la guerra civil i de les circumstàncies de la postguerra. El text fa una relectura del mite bíblic d'Esther, el qual el vincula amb els seus records d'infantesa, el món d'Arenys, i les conseqüències de la guerra civil. Però un dels temes que destaca de l'obra és el seu univers lingüístic, mescla de llenguatge intel·lectual i popular que conduiran a designar aquesta peça teatral com un tribut a la llengua catalana. Espriu va utilitzar un llenguatge ple de recursos i diferents registres d'una manera magistral, en un moment en el qual la llengua catalana era menystinguda pel govern del país. Ja sigui per evitar la censura, per poètica o per pur joc de paraules, el cert és que l'obra va tenir des dels seus inicis problemes de comprensió, i ell mateix n'era conscient quan l'escrivia. Dins la mateixa obra, per exemple, el personatge del Altíssim fa referència a la llengua que ha utilitzat l'autor, una llengua «ja quasi inintel·ligible per molts de nosaltres» (*PHE*, p. 36).

Com veurem més endavant, la vinculació entre la llengua i el poble de Catalunya va fer que l'autor identifiqués el seu idioma amb el poble català. Un poble sotmès a un nou règim que Espriu rebutjarà de la millor manera que sabia: exhibint, com diu Gallén (2007: 37): «la riquesa i la varietat de registres expressius i lèxics d'una llengua que, com el poble, “no vol morir”».

Seguidament, però, podem veure què en va dir Espriu sobre la seva intenció amb *PHE* i què pretenia quan la va escriure. Potser, els seus comentaris, ens ajudaran a entendre el sentit d'aquest virtuosisme verbal que conté la peça teatral d'Esther.

2.2. Consideracions de Salvador Espriu

Salvador Espriu no va fer mai teoria sobre la literatura. Quan va manifestar-se, ja sigui a través de la seva obra, mitjançant els pròlegs dels seus llibres, per entrevistes, cartes o bé a través dels seus personatges, és on trobem els seus propòsits literaris, tot i que també va jugar amb l'ambigüitat per respondre certs temes.

Un dels personatges cabdals de la seva producció literària és l'Altíssim, el vell cec que inicia, pauta i clou *PHE*. Aquest personatge està plantejat per exercir una funció metateatral: permet la fusió dels dos espais, Susa i Sinera, i els seus parlaments seran peces claus per a la interpretació de l'obra. El seu paper, tal i com apunta Sebastià Bonet (*PHE*, p. XI) és el «de glossar els fets que aquests protagonitzen, o d'informar sobre determinats esdeveniments que l'autor s'estalvia de dramatitzar». I un dels temes que tocarà l'Altíssim serà la llengua emprada per Espriu en aquest mateix text. Així doncs, com a interlocutor amb els oients, l'Altíssim manifestarà el pensament de l'autor i dirà per Bonet (*PHE*, p. LIV) unes «quantas veritats sobre l'estat de la llengua catalana».

Per boca de l'Altíssim, com ara veurem, la llengua ja ens és presentada com un problema de la mateixa obra. L'autor era conscient del conflicte que desencadenaria l'ús que en fa en el text i, mitjançant el personatge cec, pronuncia les següents paraules: «En la pausa rumiaríem, si més no, la pedregada de tirosos vocables que l'autor ens ha etzibat amb mandrons d'una parla moribunda, ja quasi intel·ligible per a molts de nosaltres» (*PHE*, p. 36). A les notes de l'edició crítica, Bonet considera que Salvador Espriu juga amb dos elements per referir-se a la «dificultat de comprensió de l'obra» (*PHE*, p.144): d'una banda, la ironia, amb «paraules sàviament escollides per il·lustrar-la», és a dir, amb els *tirosos vocables* i, de l'altra, amb el destí de la llengua, *una parla moribunda* que per a Bonet va «molt més decisivament lligada amb el sentit últim de l'obra».

Sigui com sigui, sembla clar que Salvador Espriu vol dir-nos amb aquesta peça teatral quina era la seva opinió sobre l'estat de la llengua catalana. Tot i que en el pròleg que va escriure l'any 1982 per la mateixa obra Espriu vol arraconar els «ambigus propòsits funeraris» (*PHE*, p. 3) comentats durant molts anys,¹⁰ el que sí és cert és que el

¹⁰ Bonet (*PHE*, p. 84) fa notar el testimoni de Miquel Arimany, el qual afirmà que «de seguida va córrer la veu» que Espriu considerava *PHE* «el testament d'una llengua pròxima a l'extinció», o el testimoni de Ricard Salvat, el qual havia escrit que: «el mateix Espriu ha explicat, més d'una vegada, que en el moment que escrivia *PHE*, es proposava, en la circumstància més desesperada de la nostra llengua, d'escriure una

Primera història d'Esther : el “testament de l'idioma” de Salvador Espriu?

mateix autor havia donat aquest argument quan en alguna ocasió li preguntaren quina era la seva intenció quan la va escriure:

vaig escriure d'una manera casual. [...] vaig començar una cosa de titelles i vaig agafar el tema d'Esther, seguint pas a pas la Bíblia; [...] vaig pensar que l'obra tenia moltes possibilitats idiomàtiques, i vaig començar a fer l'obra tal i com es coneix ara. Com que eren moments de buit aflictiu per a la nostra llengua, vaig intentar de fer una mena d'exèquies, de tribut funerari de la llengua catalana. I per a poder demostrar les enormes possibilitats que tenia la llengua en un moment que semblava que s'hauria de morir, hi vaig estar com una dona gràvida nou mesos, dia per dia, escrivint, polint i arreglant aquesta obra fins a donar-la com es coneix.¹¹

En altres paraules: que es podia treballar amb la llengua catalana era el que volia demostrar Espriu, i més en un context en el qual la llengua quedava arraconada pels esdeveniments de la postguerra. En aquest sentit, podem dir que l'autor, conscientment, estava fent un ric testament de la llengua catalana si fem cas a les paraules següents:

em proposava de demostrar que la llengua catalana literària, en un moment en què semblava morta, no moria de mort natural sinó a causa d'un trauma estupidíssim. Volia demostrar que la nostra llengua era molt rica i que es podia treballar molt amb ella.

*També va dir que eren unes exèquies a la llengua catalana? Sí, però un funeral, unes exèquies que tenien un fons esperançat.*¹²

Malgrat tot, aquests «propòsits funeraris», tal i com fa notar Bonet (*PHE*, p. 84) són clarament ambigus –recordem que així els qualificà Espriu en el pròleg de l'any 1982– si llegim l'entrevista que realitzà amb Romà Gubern, on amb clau decididament irònica, explica que la llengua catalana no està en perill i que escriu aquest enaltiment de la llengua catalana amb *PHE* per la influència del pessimisme del moment:

Para mí venía a ser una especie de exequias de la lengua catalana. La influencia del pesimismo del momento resulta evidente. La lengua catalana, gracias al esfuerzo de hombres como Pompeu Fabra y Riba, se había convertido en una lengua viva y puesta al día. No había, pues, razón en sí misma para su muerte. Entonces hice (perdone la inmodestia, pero así se ha calificado) «alarde» de idioma catalán. Un alarde lingüístico, puesto además en clave. Entonces me encontré con que la obra tuvo una gran acogida. Tengo que decir que la forma en que fue recibida me sorprendió; inesperadamente para mí, la obra era bien entendida.¹³

mena de “testament de l'idioma”».

¹¹ Vegeu les entrevistes de Carles Isasi Angulo, “Entrevistes amb Salvador Espriu”, a *Canigó*, Figueres, núm. 288 del 14 d'abril de 1973, pp. 8-11; i núm. 289 del 21 d'abril de 1973, pp. 10-11 recollides l'any 1995 per Francesc Reina a: *Salvador Espriu. Enquestes i entrevistes, I (1933-1973)*. ob. cit., pp. 182-183.

¹² Entrevista extreta del número 0 de la revista *Lletraferit*, publicada l'any 1981 per Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona, recollida a: Francesc Reina (1995). *Salvador Espriu. Enquestes i entrevistes, II (1974-1985)*. Barcelona: Edicions 62/ Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu. pp. 178-179.

¹³ Entrevista de Romà Gubern a *Primer Acto*, Barcelona, núm. 60, I-1965, pp. 13-17. A: Reina, Francesc

Primera història d'Esther : el “testament de l'idioma” de Salvador Espriu?

De fet, que l'obra fos ben entesa és un altre dels temes que cal aclarir ja que podem afirmar que la intel·ligibilitat de *PHE* s'ha considerat per alguns com un dels mites que ha envoltat la peça teatral.¹⁴ Com hem llegit abans, l'autor ja havia qualificat l'obra per boca de l'Altíssim com «quasi intel·ligible per a molts de nosaltres» (*PHE*, p. 36). La llengua és tan rica i utilitza infinitat d'expressions, recursos lèxics i registres que ha significat per alguns un text difícil de comprendre.¹⁵ Espriu n'era conscient, de com el públic podia o havia interpretat l'obra, i així ho manifestà en alguna entrevista on el propi autor dóna arguments per demostrar que aquesta peça no era “intel·ligible”. Tan és així que ell mateix havia defensat que utilitzava un llenguatge «bastante normal, aunque puro».¹⁶

Una de les raons per les quals Espriu atribueix la suposada intel·ligibilitat de l'obra és perquè la seva obra literària segueix un «ordre arquitectònic», és a dir, *PHE* forma part del conjunt de l'obra espriuana.¹⁷ Els personatges, els escenaris, els sentiments o les pors formen part del propi univers de l'autor. Així, tal i com ell mateix es lamentà: «els que diuen que sóc intel·ligible, no s'han esforçat mai a entendre'm».¹⁸ I a la mateixa entrevista la justificació que desenvolupa és la següent:

Jo no sóc intel·ligible, però sí difícil, perquè procuro de no donar massa palla¹⁹ i, a més, perquè la meua obra s'ha anat integrant en una mena d'ordre arquitectònic. [...] Si se la llegeix amb mètode, tal com se l'ha de llegir, no crec pas que sigui intel·ligible.²⁰

Un altre dels motius pels quals Espriu va considerar que l'obra podia ser

(1995). *Salvador Espriu. Enquestes i entrevistes, I (1933-1973)*, pp. 28-29.

¹⁴ Bonet (*PHE*, p. LIV) explica que el mite de la intel·ligibilitat de *PHE* va arribar a tenir una consistència més sòlida que el mateix mite de Sinera.

¹⁵ Vegeu el capítol “Testament” de Sebastià Bonet (*PHE*, p. LIV-LV).

¹⁶ Vegeu entrevista de Miquel Armengol a Antena 3, “Salvador Espriu”, *Hola feliz domingo*, 1983, a: Reina, Francesc (1995). *Salvador Espriu. Enquestes i entrevistes, II (1974-1985)*, p. 204.

¹⁷ Cal explicar que la complexitat lingüística de l'obra d'Espriu s'ha d'entendre a partir de dues idees: d'una banda, la ciclicitat de motius i d'imatges que apareixen al llarg de la seva obra i que comporten dificultat conceptual; de l'altra, el seu component estètic i poètic a partir de la fusió de registre (argot, llenguatge científic, caló, col·loquial...) i que sí que comportaran dificultat lèxica.

¹⁸ Entrevista amb Joan Vidal i Gayolà publicada a *Presència*, Girona, núm. 147 i 148, abril i maig de 1968, pp. 7-13 i pp. 7-10. A: Reina, Francesc (1995). *Salvador Espriu. Enquestes i entrevistes, I (1933-1973)*. pp. 98-99.

¹⁹ Les paraules “no donar massa palla” serà un dels elements que cal destacar de la seva obra. L'autor elimina tot allò que no és fonamental i escriurà d'una manera molt essencialitzada per a la creació del símbol i la imatge literària a la seva obra.

²⁰ En aquest mateix sentit, Bonet (*PHE*, p. LV) relaciona la complexa unitat i la llengua del text de manera homòloga amb la relació existent entre Déu únic i la infinita diversitat de les seves manifestacions, assenyalant així un pensament cabalístic a l'obra d'Esther.

Primera història d'Esther : el “testament de l'idioma” de Salvador Espriu?

qualificada com a intel·ligible és per la manca d'educació lingüística que tenien els espectadors. Per ell, la llengua ha quedat degradada per motius diversos. Davant d'això, l'autor considera que el nivell intel·lectual del públic és baix i que com a escriptor té una responsabilitat davant del seu poble. Així ho confessà a Romà Gubern:

los instrumentos de masificación de la cultura, las corrientes migratorias y otros factores han degradado la lengua, vehículo de esta cultura, hasta su forma híbrida actual. Pero, a pesar de todo, tenemos el deber de seguir adelante con nuestra obra; hemos heredado una cultura viva y estamos obligados a conservarla y cultivarla.²¹

I és per aquest motiu que justificava la seva escriptura en una entrevista concedida a Joan Vidal amb aquestes paraules:

jo entenc que el poble és el senyor. Per tant se l'ha d'eleva, se l'ha de culturitzar [...] Els qui som els seus servidors, hem de procurar d'enaltir-lo i eleva-lo, en la mesura de les nostres forces. Hem de vetllar per l'exigència de la seva cultura. No té, doncs, cap sentit de parlar «d'abaixar-se» al seu nivell, perquè això ja és ofendre el poble. Si el nostre, per un seguit de circumstàncies, no està prou preparat, hem de mirar que superi les seves deficiències d'informació i de formació. Aconseguir això, la meua obra serà, em penso, a qualsevol nivell prou entenedora.²²

A banda d'això, aquest també és un dels motius pels quals Espriu expressava per què l'escena catalana gaudia de pocs espectadors. En una entrevista de l'any 1959, responent a la pregunta de per què el públic català no anava a veure el teatre en llengua catalana, responia així:

Hay una gran diferencia entre el lenguaje del escenario y el lenguaje del público oyente. Existe, incluso, una gran diferencia fonética. Hay que reconocer también que, en parte, esto se debe también a la falta de educación lingüística del público: fenómeno general que explica la falta de acceso amplio de los lectores a la literatura catalana.²³

Finalment, el tercer motiu que dóna l'autor sobre la dificultat de lectura de *PHE* té relació amb evitar la censura.²⁴ Aquest argument el donà en el pròleg del 1982, on es

²¹ Entrevista publicada a *Primer Acto*, Barcelona, núm. 60, I-1965, pp. 13-17, recollit per Francesc Reina (1995). *Salvador Espriu. Enquestes i entrevistes, I (1933-1973)*, p. 36.

²² Entrevista amb Joan Vidal i Gayolà publicada a *Presència*, Girona, núm. 147 i 148, abril i maig de 1968, pp. 7-13 i pp. 7-10. A: Reina, Francesc (1995). *Salvador Espriu. Enquestes i entrevistes, I (1933-1973)*, p. 99.

²³ Entrevista realitzada per Enrique Badosa, “Conversaciones en la redacción. Con Salvador Espriu”, per *El Noticiero Universal*, Barcelona, 14-IV-1959, p. 5, recollida per Francesc Reina (1995). *Salvador Espriu. Enquestes i entrevistes, I (1933-1973)* p. 11.

²⁴ Bonet (*PHE*, p. 86) però, recorda el decisiu paper que va tenir en aquest sentit l'editor Jaume Aymà, el qual per obtenir l'autorització per l'edició de l'obra es va referir a la prevista escassetat de públic lector «tanto por su carácter como por el léxico complicado que está escrita» en una carta al censor Manuel Sancho Millán. Sigui com sigui l'informe del censor es va tancar amb un «nada censurable» a l'obra

Primera història d'Esther : el "testament de l'idioma" de Salvador Espriu?

justificà per usar un vocabulari «tirós i entrebancós» i el llenguatge irònic, ja que «Aleshores ofegava, però, el país, amb el seus tentacles, un estúpid i golafre pop, amb majúscula imperial anomenat «Censura», que molts pretesos adversaris seus enyoren, ni que sigui per justificar, arrezerant-se en ell, la covarda xorra» (*PHE*, p. 4). Tot i així, aquest mateix motiu Espriu el manifestà en alguna entrevista, ja sigui amb Romà Gubern on indicava que «parecía aconsejable expresarse con cierto hermetismo»²⁵ o bé podem llegir-ne les explicacions que donà en aquest fragment d'entrevista que reproduïm:

Yo creo que mi lengua, es decir, las palabras que yo utilizo, en general, no son difíciles. Excepto en *Primera història d'Esther*, que por razones de censura, hice yo un gran esfuerzo idiomático, difícil, que ahora se va comprendiendo mucho más [...] he pretendido no dar, lo que vulgarmente se dice, paja, sino que todo tuviera un sentido muy preciso y muy concreto, y como la gente, en general, lee casi pasándose párrafos enteros, no lee palabra por palabra, sino busca el sentido general de lo que se dice, y en cambio, si se quiere entender lo que yo digo se ha de leer palabra por palabra; quizás en esto radique la dificultad.²⁶

Però a banda del problema de la censura, es patia en aquell moment la marginació de la llengua catalana per la dictadura franquista. El lema del règim era: «España, una, grande y libre», ideologia contraria, doncs, a la manifestació de llengües i cultures minoritàries. Salvador Espriu també fa explícit dins del text en una de les intervencions de l'Altíssim aquest genocidi de la llengua.²⁷ El vell cec equipara dos dels genocidis que s'estaven cometent a Europa en aquell moment: el de les llengües i el de les races. És per aquest motiu que es dirigeix als espectadors amb les següents paraules:

Al nostre segle erudit i romàntic, sense més norma que els mals sentiments, et defineixen com a figures de delictes, en un parpelleig, llengües, idees, pistrincs, inòpies, gestos, raneres, penellons i races. I si de tu s'encaterinen i t'encasellen, hom et despatxa, enmig de dicteris, a qualsevol patíbul, endiumenjant-te prèviament de pallaso, amb la boca esqueixada d'orella a orella, de pur panxó de joiós maquillatge (*PHE*, p.64).

d'Espriu.

²⁵ Publicada per *Primer Acto*, Barcelona, núm. 60, I-1965, pp. 13-17. Reproduïda a: Francesc Reina (1995). *Salvador Espriu. Enquestes i entrevistes, I (1933-1973)*, p. 28.

²⁶ Vegeu entrevista de Miquel Armengol a Antena 3, "Salvador Espriu", *Hola feliz domingo*, 1983, a: Reina, Francesc (1995). *Salvador Espriu. Enquestes i entrevistes, II (1974-1985)*, p. 204.

²⁷ «[...] la manera cómo Espriu utiliza la historia bíblica va mucho más lejos y constituye una verdadera denuncia del genocidio cultural que pretendía imponer a Cataluña el régimen triunfante.» Veure Matilde Bensousan (2006). "Subversión e irrisión en *Primera història d'Esther*, de Salvador Espriu". *Actas del VI Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas publicadas bajo la dirección de Alan M. Gordon y Evelyn Rugg*. Pàg. 99-101.

2.3. Un nou llenguatge

L'obra literària que basteix Salvador Espriu trenca amb la tradició noucentista i es decantarà per l'estètica simbolista. Amb un canvi de llenguatge i d'actitud, Espriu elabora un discurs propi de la poesia anomenada realista. Tal i com el defineix Bonet (2005: 19-20) l'escriptor serà «l'*enfant terrible* de les lletres catalanes». Per fer-ho incorporarà en els seus escrits formes del llenguatge col·loquial, vulgar o dialectalismes. Miralles (1987 : 446) definirà el seu llenguatge amb "un aspecte «modernista», o d'oposició, per dir-ho com ell ho hauria dit, al «corrent noucentista»".

De fet, un dels màxims exponents del noucentisme, Carles Riba, el qual representa el punt més alt del procés d'idealització i de depuració de la lírica catalana, trobarà en el llenguatge d'Espriu un trencament amb la tradició. Així, per exemple, a la lectura al Liceu Francès de *PHE* l'any 1948, Riba va dir: «Tant que hem hagut de treballar, per ara tornar a Pitarra» (Delor 1995: 40). En el pròleg que l'any 1982 Espriu tornà a escriure per *PHE* Espriu recordarà aquest episodi en un sentit del tot irònic i original:

El doctor Riba, de venerada memòria, que era un home paradigmàticament afable, va rebutjar en aquest cas no sols el bateig sinó tot l'embalum batejat i el va qualificar de «pitarresc»: al capdavall, el doctor Riba pertanyia al noucentisme. I també el varen refusar el farmacèutic Sever Homs i Socotrí i el genial Augment Lau i Onyós, a qui repugnaven el teatre, la novel·la i la poesia en bloc, a desgrat de les seves esporàdiques incursions fins als llindars d'aquests dos últims gèneres, que per prudència no va traspasar. (*PHE*, p. 4)

Segons afirma Delor (1989: 633), aquests dos personatges podrien ben representar a Riba i a Pla i així ho dóna a entendre quan afirma que «posats de costat, Sever Homs i Socotrí i Augment Lau i Onyós semblen la parella de la discòrdia de la literatura catalana posats una única vegada d'acord per blasmar l'*Esther* d'Espriu».

D'altra banda, cal indicar que *PHE* també s'ha vist com una resposta estètica al *Nabí*²⁸ (1941) de Carner. Segons remarca Pons (2004: 158), el cas d'Espriu representa «una defensa del seu art, davant de les crítiques malintencionades de sobretaula». Així, tal i com defensa Pons, «la remarca s'entén fins i tot [...] al tractament de la llengua, amb la finalitat d'alliberar de la *presó del bon gust* cada paraula i cada forma (les dels baixos fons també, sobretot si són ben baixos)».

²⁸ Veure article "Esther deslabinata Jonàs" d'Arnau Pons (2004). A: Torner, Carles. *Lectures de Salvador Espriu*. Barcelona: Proa. pp. 148-161.

Primera història d'Esther : el “testament de l'idioma” de Salvador Espriu?

Deixant de banda aquestes possibles interpretacions val a dir que Salvador Espriu va aparèixer en el món literari català com una «contudent novetat» (Fuster 1988: 348). Tant la seva prosa com la poesia i el teatre de postguerra no van rebre, tal i com recorda Fuster «grans elogis» tot i que «no passaren desapercibudes a la crítica vigilant». Tanmateix, Fuster també recorda les paraules de Pla en referir-se a l'escriptura d'*El doctor Rip*: «era un cas d'independència total i completa» i «aberrant a l'òrbita noucentista». O bé, fa esment a la crítica que rebé de *Laia* per part de C.A. Jordana, que en paraules de M. Aurèlia Capmany explicava que «les paraules eren catalanes, però no hi havia l'esperit de la llengua, la saviesa hel·lènica del nostre poble; denuncià hipèrbatons com a influència carpetovetònica, refusà col·locació d'adjectius i règims de verbs» (Fuster 1988: 348).

Amb aquest exemples podem veure com Espriu s'allunyà del noucentisme que havia imperat durant aquells anys. De fet, la publicació de textos com els d'*Ariadna al laberint grotesc* (1935) ja traslluïen una crítica ferotge a l'establiment cultural de l'època, és a dir, del noucentisme i de les seves opcions literàries (Bonet 2005: 21). De fet, el noucentisme, tal i com amplia Bonet es basava en dues idees complementàries: la normalització lingüística engegada per Pompeu Fabra per crear la “llengua literària” i una opció estètica molt específica del model fabrià. Espriu, per la seva banda, recuperarà la llengua “modernista” i, ja després de la guerra, es preocuparà per la situació lingüística del país: «consolidar enllà de tot isme, i enfront de la persecució i l'amenaça de mort, el llegat de Fabra». I és que per Espriu el noucentisme es podia considerar, en paraules de Delor (2006: 69): «com un error anacrònic [...] perquè significava una reculada històrica que ja no tenia sentit en un món que entre 1936 i 1945 havia canviat de manera definitiva».

Com ha dit Bonet (2010: 4), Espriu «va ser absolutament fidel a la lliçó de Fabra sense per això associar-la a cap model establert des de postulats estètics, sinó obrint-la a tota mena de possibilitats estructurals i expressives». Com ell mateix recalca, l'operació decisiva d'Espriu sobre el català literari «es reflecteix en el minuciós i poc menys exhaustiu procés de reelaboració dels seus textos, tant dels anteriors com dels posteriors a la guerra civil». En aquest mateix sentit, el llenguatge que utilitzarà Espriu estarà estretament lligat a la pròpia exigència tècnica que l'autor es va imposar (Santamaria 2003: 36), és a dir, a «l'obsessiva preocupació per servir l'idioma i per servir-se'n de la

Primera història d'Esther : el “testament de l'idioma” de Salvador Espriu?

manera més adequada, d'acord amb els propòsits estètics, filosòfics i cívics que governaven els seus escrits». Per ell, la idea d'aprenentatge va omplir-se de significat quan es va declarar aprenent d' «aquesta petita llengua inconeguda, que alguns designen baleàric, d'altres valencià i els inefables esperits ingenus i conciliadors bacavà o bacavès» (RMB, p. 7).

2.4. La llengua a *Primera història d'Esther*

Com ja hem apuntat anteriorment, l'obra literària de Salvador Espriu es caracteritza per una escriptura respectuosa amb les normes gramaticals. És un autor meticulós i reflexiu, i treballa a fons el seu estil. Com ha insistit Francesc Vallverdú (1968: 151-152) Espriu es decanta al llarg de la seva obra per «les formes més pures i els mots no genuïns són pràcticament rebutjats». A més a més, Vallverdú afegeix que certs vulgarismes autòctons (incloent-hi el parlar caló) són incorporats a la llengua literària. Pel que fa al lèxic, el lingüista ens indica que Espriu utilitza cultismes i mots no habituals en la llengua parlada, com és el cas d'arcaïsmes, tot i que rebutja formes com *llur*, *hom* i *quelcom*.²⁹

Aquest treball meticulós amb la llengua el trobem a *PHE*, obra teatral en la qual Salvador Espriu va treballar l'ús de l'idioma d'una manera extraordinària. L'autor hi exhibeix una gran riquesa, varietat de registres expressius, lèxics i estilístics «d'una llengua que, com el poble, “no vol morir”» (Gallén 2007: 32). El llenguatge i el lèxic de l'obra contribuiran a augmentar la complexitat de *PHE*, deixant de ser-ho només pel seu contingut basat en la ciclicitat de motius, personatges i referències que apareixen al llarg de les seves produccions. Bonet (2010: 5) en destaca el caràcter d'aprofitament lingüístic de la seva obra. En aquest sentit, Bonet identifica quins són els trets més significatius: a)

²⁹ Un exemple d'això el trobem al llibre *Digues que m'estimes encara que sigui mentida* de Montserrat Roig (1991: 28), en el qual l'escriptora revela una anècdota d'Espriu quan representava un paper a la *Primera història d'Esther* que dirigí Ricard Salvat:

«Qui primer em va parlar de les regles va ser Salvador Espriu [...] Aleshores seia en una butaca i esperava que l'assaig tornés a començar. Crec que el poeta estava il·lusionat en veure que li representaven l'obra. Venia moltes nits, a l'hora de l'assaig, i també seia en una butaca. Ens avorriem junts. Un nit, s'adonà que jo existia i em va preguntar:

—I vostè, senyoreta, també vol fer teatre?

—No ho sé... M'agradaria escriure... potser.

Em va mirar amb gravetat d'hipocondríac i, després d'un silenci, va fer:

—Doncs, miri, senyoreta, si vol escriure ha de tenir en compte dues coses. La primera, procuri ser sincera davant el full en blanc. La segona, no m'usi, si us plau, els «llur», «àdhuc», «d'antuvi», «quelcom» i procuri estalviar-me els adverbis acabats en «ment!»».

Primera història d'Esther : el "testament de l'idioma" de Salvador Espriu?

selecció adequada del lèxic «portat fins l'últim detall» condicionat per uns gèneres i registres que apareixen mesclats dins un mateix text; b) formes verbals i pronominals més apropades a la llengua parlada, algunes de les quals fins i tot no estaven recollides al Fabra; i c) una sintaxi que tendia a prescindir de l'artificialitat conceptista. Amb aquesta farsa de titelles, Salvador Espriu construeix un discurs literari amb una gran expressivitat que analitzarem a continuació.

-El camp verbal:

En aquest apartat ens fixarem en l'estudi elaborat per Sebastià Bonet (2010: 6-8) pel que fa a l'ús dels verbs de la peça teatral. Bonet posa de manifest que Espriu demostra «un control absolut i conscient sobre la selecció lèxica efectuada. De fet, són indicatiu d'una variació extraordinària i d'una precisió inigualable, modèlica». Les dades que convenen subratllar d'aquest estudi són les següents:

a) Gran variació verbal: s'utilitzen 960 verbs diferents de les 1577 incidències, fet que significa un magnífic coneixement del lèxic i «fidelitat normativa» ja que, com Bonet indica, tan sols un dels verbs, *embroncar* (*PHE*, p. 69), no apareix en sentit absolut al *Diccionari general de la llengua catalana*.³⁰ Només 366 incidències corresponen a 40 verbs que com a mínim presenten cinc formes, és a dir, els verbs del «repertori més bàsic de la llengua». Dels verbs restants, 920 són considerats de raresa lingüística, dels quals 724 són emprats tan sols una vegada, cosa que suposa el 75% dels verbs que utilitza.³¹

b) Ús de vulgarismes: utilitza quatre formes verbals que «d'una manera deliberada i ostensiblement irònica ni són normatives» i són usades per ridiculitzar el parlar de la burgesia. Es tracta de *me'n val*³², *morigués*³³, *m'etivoco*³⁴ i *em sosprens*³⁵ (*PHE*, p. 57), totes elles censades al *DCVB*.

-El lèxic:

³⁰ A les notes de l'edició crítica (*PHE*, p. 188), Bonet fa notar que la significació que dóna l'autor és el de «corbar» o «torçar», que apareix al *DCVB*.

³¹ Sebastià Bonet (2010: 7) indica que uns 300 dels verbs usats una vegada oferien dificultat de comprensió pel lector mitjanament culte, cosa que demostraria el «lamentable estat de l'ús social del català a finals dels anys 40 i a la vegada com un repte dirigit als que podien i havien de rebel·lar-se davant d'aquesta situació».

³² Vulgarisme fonètic que utilitza el rei per ironitzar sobre la manera de parlar amb "descurança lingüística" (*PHE*, P. 168).

³³ Forma dialectal usada pel rei amb la mateixa intenció que l'anterior.

³⁴ Mot usat en boca d'Atan, un eunuc que forma part del col·lectiu que el rei denuncia per parlar malament i que demostra, amb aquest mot, que posseeix aquesta "honest opacitat mental" (*PHE*, p. 157).

³⁵ Usat amb sarcasme pel rei com a resposta a la intervenció anterior de l'eunuc.

Primera història d'Esther : el “testament de l'idioma” de Salvador Espriu?

Esprriu s'alimenta de tot el que té al seu abast per mostrar l'ampli ventall de possibilitats que oferia la llengua catalana. El lingüista Antoni Badia i Margarit (1980: 36) va descriure a Salvador Espriu com «ordenador de mots en extensió i profunditat», és a dir, en *extensió* per «aprofitar tots els mots possibles», i en *profunditat*, «penetrant fins a l'arrel en cada camp semàntic». Espriu treballa amb diferents registres: el culte, caracteritzat per cultismes, tecnicismes, citacions bíbliques; el popular, amb girs, locucions, frases fetes o refranys, onomatopeies, interjeccions, col·loquialismes, vulgarismes o arcaïsmes; l'argot marginal o el caló; dialectalismes; etc.

A *PHE* podem trobar exemples d'aquest reguitzell de solucions lèxiques que Espriu tenia al seu abast. A continuació enumerarem uns quants elements lingüístics que trobem al text d'Espriu. Apareixen tecnicismes, com és el cas de paraules relacionades amb el joc de cartes: *la groga* (*PHE*, p. 36), *atot* (*PHE*, p. 19), *pericot* (*PHE*, p.14) o *vaitot* (*PHE*, p. 29); citacions abreujades de la Bíblia, com és el cas de (*EC.*, IX, 9) o (*Cnt.*, VIII, 1) (*PHE*, p. 27) que, segons Bonet (*PHE*, p. 137) serà una manera de demostrar una “fatxenderia erudita” part d'Esther i Mardoqueu; interjeccions com *ecs!* (*PHE*, p.15); col·loquialismes, els quals poden ser expressats tant pel rei com *víctim* (*PHE*, p. 14) o per Secundina, com *victèria* (*PHE*, p. 38); refranys com *val més quisso viu que lleó mort* (*PHE*, p. 63); vulgarismes: *gracioses* (*PHE*, p. 36); mots en caló: *menda* (*PHE*, p. 18); dialectalismes, mostrant diferents realitats territorials de la llengua com *rial* (*PHE*, p. 13); girs populars, com és el cas d'aquests exemples de la Secundina, *clavar un juli* (*PHE*, p. 19) o d'en Banyeta, *a can Pistras* (*PHE*, p. 62); locucions com *a fer dissabte* (*PHE*, p. 72); onomatopeies com *pif-paf* (*PHE*, p. 68), *catacrec* (*PHE*, p. 69) o *xim-xim* (*PHE*, p. 15); jocs de paraules com és el cas de *com més cus més forada* (*PHE*, p. 38), amb el contradictori sentit de “cosir a punyalades” (*PHE*, p. 148); rimes apoteòtiques, jocs de paraules acabades en *-tic* (*PHE*, p. 16-17). També crearà jocs de mots per crear un anticlímax ridiculitzador, com és el cas de Teres, el qual renuncia al tiranicidi amb la frase feta popular: *a cada bugada es perd un llençol* (*PHE*, p. 32).

Però Espriu, fins i tot, va anar més enllà. Rosa Vernet ha estudiat el que en l'apartat lèxic s'anomenen les «unitats lingüístiques estereotipades», és a dir, sintagmes travats, compostos sintagmàtics, locucions, frases fetes, compostos i refranys que l'autor utilitza de manera força recurrent. En destaca, sobretot, les «estructures estereotipades», les quals són estructures intercanviables amb un determinat conjunt de mots. Vernet

Primera història d'Esther : el “testament de l'idioma” de Salvador Espriu?

(1999: 199), però, en distingeix les que anomenarà «les unitats lingüístiques estereotipades espriuanes» o ULEE, és a dir, les que han estat creades pel propi Espriu. Així doncs, a banda de jugar i servir-se de l'ampli ventall del lèxic existent, l'autor s'inventarà noves unitats lingüístiques.

La llista que recull l'estudi realitzat per Vernet inclou una gran quantitat d'estereotips lingüístics, els quals em limitaré a citar-ne els tipus i algun exemple. Trobem insults fets a mida: *cessant d'aldufer* (*PHE*, p. 57) o *rebuig de tènica* (*PHE*, p. 17); locucions adverbials: *controlar-se els arpegis* (*PHE*, p. 39); combinació d'estructures estereotipades amb locucions adverbials: *talli qui talli el bacallà* (*PHE*, p. 72). Igualment crea aquests estereotips variant locucions fixades com *a bodes us convido* (*PHE*, p. 25-26). Realitza combinacions semàntiques que reforcen l'expressivitat: *el campió de les bubotes* (*PHE*, p. 34). També aprofita estructures sintàctiques estereotipades: *com més cus més forada* (*PHE*, p. 38); o de la cultura popular: *magrana final* (*PHE*, p. 41) per traca final. Crearà eufemismes com *escurçar (algú) de talla* (*PHE*, p. 57) per decapitar, o locucions adverbials de quantitat com *a pòtils* (*PHE*, p. 20), les quals també les mescla com en el cas de *venir a to* (*PHE*, p. 18), de *posar a to* i *venir a tomb*. En algun cas, aquestes creacions espriuanes, a parer de Badia i Margarit (1980: 77), apareixen col·locades de manera inesperada dins del text, cosa que provoquen un «contrast que és lingüísticament violent, i brutal i tot»:

Les pells no li valdrien
ni per fustany:
les llença de pastura
als calamars.
(*PHE*, p. 38)

Així, doncs, Espriu a banda de servir-se del lèxic establert tant de la llengua oral com de l'escripta, s'inventa elements nous que els omplirà de significat. Segons indica Vernet (1999: 203), en un altre context més favorable les ULEE «podrien haver passat al llenguatge comú, més o menys culte». Cal destacar que com assenyala Sanmartín (1999:187) la riquesa lèxica de la peça teatral es mostra també amb mots catalans que, tot i no ser marginals, no apareixen al *DCVB* –és el cas d'*agnotar* (*PHE*, p. 32) o *estamordir* (*PHE*, p.47)–, així com d'altres mots que apareixeran a aquest mateix diccionari fent referència a *PHE* com a primera documentació gràfica del mot, cosa que demostra la complexitat i dificultat del text teatral. Al capdavall al *DCVB* inclou entrades amb exemples de *PHE* que no s'han recollit en d'altres diccionaris.

Primera història d'Esther : el "testament de l'idioma" de Salvador Espriu?

Per mostrar la novetat lèxica que aporta Espriu amb *PHE* hem recollit al final d'aquest treball els mots de la peça teatral que apareixen al *DCVB* com exemples d'autor. Aquests exemples pretenen datar, a partir de la primera documentació gràfica de la paraula, l'aparició del mot en la història de la llengua catalana. Així doncs, aquesta llarga llista de mots ens vol donar una idea de la innovació lèxica d'Espriu amb *PHE*.

- Els adverbis:

A les notes de l'edició crítica, Bonet (*PHE*, p. 129-130) fa referència a l'ús dels adverbis per part de Salvador Espriu. En el seu anàlisi, Bonet ens fa adonar que els adverbis acabats en -ment són molt escassos: només apareixen 12 incidències, corresponents a 9 ítems diferents. Els adverbis acabats en -ment que ha incorporat al text són: *altrament*, (*PHE*, pp. 24, 25, 31, 36); *còmodament* (*PHE*, p. 17); *evidentment* (*PHE*, p. 22), *expressament* (*PHE*, p. 48); *periòdicament* (*PHE*, p.79); *prèviament* (*PHE*, p. 64); *simplement* (*PHE*, p.55); *temporalment* (*PHE*, p. 39); *tranquil·lament* (*PHE*, p. 33). Per Bonet, Espriu tolerava aquestes formes només quan fan de modificadors de tota la frase o de circumstancial temporal.

- Els registres:

La llengua de la peça teatral mostra la varietat en tota la seva riquesa lèxica aprofitant tots els registres de l'idioma. L'ús que Espriu fa dels diferents registres és definit per Badia (1980: 79) com «un afany de síntesi total dels procediments expressius, ni més ni menys que respecte als continguts mentals que ell mateix elabora». D'aquesta manera, la reducció de les múltiples possibilitats espriuanes a un model únic explica, per Badia, el concepte universal del llenguatge que practica Espriu. L'autor, però, fa un ús dels diferents registres de la llengua que porten a «desorientar al lector» (Badia 1980: 79), ja que la barreja es pot produir entre descriure una calamitat a frases d'una família vulgar. Sigui com sigui, el treball que realitza Espriu demostra la clara intenció, tal i com ha dit Miralles (1987: 443-444), d'explotar literàriament «tots els registres de la llengua viva» i així mostrar-nos una «llengua dúctil», capaç d'adaptar-se a totes les situacions.

De fet, per aconseguir la barreja del món culte i popular, de Sinera i de Susa, o el teatre dins del teatre, serà primordial la base lèxica (Sanmartín 1999: 180). Tant a *PHE* com a *Ronda de mort a Sinera*, per exemple, l'ús del lèxic considerat marginal es presenta

Primera història d'Esther : el “testament de l'idioma” de Salvador Espriu?

per Sanmartín (1999: 182) en una doble vessant: el lèxic que prové de l'argot i el que prové del caló. Aquest lèxic tindrà, tal i com explica l'autora, una funció extraordinària per crear l'humor negre, l'esperpent i la farsa de titelles. Però és a *Laia*³⁶ (1932) on Espriu fa servir mots caló per primera vegada. Com Sanmartín indica, Espriu recupera unitats lingüístiques del caló com a característiques de sociolecte propi del canal oral i així compleix el seu propòsit de mostrar un dels diferents aspectes de la llengua viva.

Malgrat això, la incorporació a la literatura de la llengua del caló, a banda de pèrdua d'espontaneïtat, origina per Sanmartín (1999: 183) una «dificultat de comprensió respecte la llengua escrita» i aporta «una puntual desconexió del lector o espectador respecte del text». La intenció de Salvador Espriu serà de servir-se del caràcter argòtic, pel seu caire críptic i estigmatitzat, per sobretot aconseguir allò grotesc pel que té de desviació o deformació respecte a la llengua quotidiana. D'aquesta manera, per Sanmartín (1999: 186) Espriu buscarà en el caló l'humor negre, allò grotesc, amb el lèxic estrany i marginal. Mots que provenen del caló i que trobem a la peça dramàtica d'Espriu són: *menda* “jo mateix” (*PHE*, p. 18), *mulé* “mort” (*PHE*, p. 69), *benguí* “dimoni” (*PHE*, p. 69), *pirandó* “fugir” (*PHE*, p. 63), *endinyava* “donar” (*PHE*, p. 69), els quals els col·loca juntament amb d'altres localismes, vulgarismes i creacions pròpies per reforçar el que tenen de marginal. A més a més, aquests mots surten de personatges també marginals (excepte l'exemple que proporciona l'Altíssim amb *pirandó*), com és el cas dels eunucs Mem (*mulé*, *endinyava*) i Caf (*benguí*), del botxí (*menda*). D'altra banda, al pròleg de l'any 1982 Espriu també fa una referència al caló: “que els *benguís* el *coriïn* al *casinobén* i els *jaxarin*, a ell i a la seva *trocané*, per tota la *deltallí*, amén” (*PHE*, p. 6). Segons afirma Bonet a les notes de l'edició crítica, aquesta maledicció que vol dir: “que els dimonis el turmentin a l'infern i els cremin, a ell i la seva obra, per tota l'eternitat, amén”, s'ha d'entendre com una justificació irònica d'ignorància del caló, ja que «manté íntegra una estructura morfològica catalana (pel que fa a l'ús de conjuncions i preposicions, articles, pronoms febles i forts, possessius i quantitatius, morfemes verbals, així com de la interjecció *amén*)» (*PHE*, p. 90-91).

L'ús del caló és una mostra de la voluntat d'Espriu «d'enriquir els registres de la llengua i de recuperar lligams en la cultura catalana». A més a més, tal i com insisteix Sanmartín (1999: 195), el caló compleix una doble funció dins del text espriuà: de

³⁶ A les notes de l'edició de *Laia* (1992: 247), s'hi anoten alguns dels mots que hi apareixen: *mui* “boca”, *pinrés* “peus”, *piltre* “llit”, *muixoni* “silenci”, *canguis* “por”, *calers* “diners”.

***Primera història d'Esther* : el “testament de l'idioma” de Salvador Espriu?**

desviació i d'integració, però tanmateix «d'enriquiment també lingüístic del que són uns savis textos literaris».

Així, la fusió que aconsegueix Espriu entre el món culte, el bíblic, i la realitat del país de la postguerra, decadent, pràcticament reduïda a l'expressió oral, mostren per Miralles (1987: 444) el treball que l'autor realitza amb la llengua: la unió d'elements lingüístics diversos, ja sigui per procedència o intenció, en «un mode d'expressió ric i variat, divers i unitari: obra d'art on els contraris troben acord però també proposta d'una llengua dúctil, que serveixi per a tothom, capaç de mobilitzar tots els seus registres, de combinar tradició i l'estat actual».

3. L'escriptura, “allò que ens pot salvar”

Tal i com ja hem explicat en els apartats anteriors, *PHE* va ser escrita en un temps de persecució de la llengua catalana. I el mateix va succeir amb gran part de l'obra literària de Salvador Espriu, la qual va escriure sotmès a una forta repressió de l'idioma. Aquesta llengua que era considerada sense prestigi per la banda repressora, l'autor la defensava de la millor manera que sabia: utilitzant-la. Així, aquests versos de *Les cançons d'Ariadna* fan referència a la llengua catalana com una llengua morta que Espriu parla en solitari:

Parlo barliqui-barloqui
solitari, en català,
llengua difunta, d'absoltes...
(LCA, “Plaça del Suburbi”: 21-23)

La identificació de llengua amb el poble és ben palesa en la literatura d'Espriu. Pel sol fet d'usar el seu idioma Espriu proclama l'existència tant de la llengua com del país que l'ha vist néixer i serà una manera de prendre postura a favor del poble que l'està reivindicant i que en pateix la persecució. La llengua catalana, segons Prats (1992: 61): «ha entrat a formar part de la seva personal mitologia».³⁷ I fins i tot, en el cas de *PHE*, s'ha considerat com un acte subversiu.³⁸

Catalunya i el català ja apareixen a *El doctor Rip* (1931), on Espriu denuncia la situació de l'idioma i ja deixa clara la seva postura en defensa de la llengua. En paraules d'un metge moribund, explica: «Anomenaven «vernacle» l'idioma que parlo, i el mot era un insult deliberat. Havien escamotejat, esborrat, suprimit la meua llengua: en les relacions culturals i oficials no existia» (*DR*, p. 73). Cal destacar que aquest fragment, però, pertany a la segona edició de l'obra, revisada per Espriu l'any 1979 i, per tant, en data posterior a la publicació de *Primera història d'Esther*.

O bé trobem la imatge del “golafre pop” (*PHE*, p. 4) que es repeteix, per exemple,

³⁷ Segons Miralles (1987: 442): «la llengua se situa en la figuració espriuana entre el somni edènic (el petit poble arran del mar, les paraules de la mare, el clos familiar, el jardí dels cinc arbres) i l'invent d'una senyora «ex-vedette de variétés»». D'altra banda, Prats (1992: 61) explica com Espriu crea el concepte del Rosalbacavà, llengua de les regions que inclou el propi nom: Rosselló, Alguer, Balears, Catalunya i València. L'autor, amb el seu sarcasme, va personificar aquest concepte en el nom de la hipotètica ex-vedette de variétés anomenada Rosalba Cavà.

³⁸ «Escribir una obra en catalán en aquella época para demostrar, contrariamente a la ideología oficial, que no se trataba de un “dialecto” moribundo sino al contrario de una lengua compleja y de una gran vitalidad, constituye ya de por sí un acto subversivo» A: Bensoussan, Matilde (2006). “Subversión e irrisión en *Primera història d'Esther*, de Salvador Espriu”. *Actas del VI Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas publicadas bajo la dirección de Alan M. Gordon y Evelyn Rugg*. p. 99.

Primera història d'Esther : el "testament de l'idioma" de Salvador Espriu?

en aquests versos del *Llibre de Sinera*, en els quals mostra com la llengua pateix la repressió que pretén denunciar:

Braços de pop
a poc a poc
van escanyant
els nostres mots.
(LS, XXXIII: 17-20)

Salvador Espriu reivindica amb la llengua, mitjançant «el do de les paraules», el seu poble. Tal i com afegeix Prats (1996: 61), l'escriptor sinerenc li salva els mots, li aporta el seu missatge i ofrena al món una interpretació a partir del prisma català. Per a l'autor, la llengua és una eina apta i eficaç per defensar un poble i uns ideals. La llengua pertany a un poble i, per a Prats, la unirà amb la seva història ja que és «la parla dels avantpassats» (LCA, "Malalt": 43) L'ús que Espriu realitza de la llengua és definit per a Prats (1996: 62) com: «una eina conativa per incidir en el refús de la injustícia i en el desig de progressar vers la desitjada utopia». Doncs bé, la llengua servirà al nostre escriptor per tenir coneixement de la realitat i, darrere de les paraules, trobarem el que per a Prats evoca la ment, el cor i el context de cadascú:

Les paraules són
forques d'on a trossos
penjo la raó.
(LH, "Perquè un dia torni la cançó de Sinera": 25-27)

Esprriu aconsegueix que la llengua sigui apta per al seu propòsit tot treballant-la, investigant-la i aprofundint en cadascun dels sentits que hi ha darrere de les paraules, convertint-se pel poeta en gairebé una obsessió. Segons Badia (1980: 98), l'autor sinerenc «és endut per un immens afany de saber els mots» tal i com ens evocuen aquests versos del llibre *Les hores*:

Sentir, només, saber de cada cosa
el nom senzill, el simple nom, carícia
com a l'abril damunt les noves fulles.
(LH, "Els jacints": 25-27)

Però tot aquest treball suposa per a Espriu «una labor sobrehumana, ardida, coratjosa» (Badia 1980: 98). Així ho mostren els versos següents del *Final del laberint*:

Treballo durament
en àrides paraules.
S'agosta la cançó
quan provo d'entonar-la.
(FL, XVI: 9-12)

Amb sang he volgut fer

Primera història d'Esther : el "testament de l'idioma" de Salvador Espriu?

una cançó de marbre.
I l'esborra la pluja,
paraula per paraula.
(FL, XXI: 9-12)

Salvador Espriu treballa conscientment amb la llengua catalana al llarg dels seus llibres. Un treball que es manifesta, sobretot, en el seu afany de depuració de l'idioma tal i com demostren les variants, correccions i reedicions que va fer dels seves obres.³⁹

L'obsessió per les paraules en Salvador Espriu també va, segons Badia (1980: 105), més enllà de la creació de mots i en l'aprehensió de la realitat externa. L'autor sovint actua al llarg de la seva obra com a intèrpret del passat, concretament del passat d'Israel que, com recorda Badia, és un poble que hagué de sofrir «penes ingents». En aquests versos de *Mrs. Death*, per exemple, Espriu exclama les paraules següents:

Ah, tristesa, tristesa,
ulls meus, terra envilida,
ran del mar! A les ombres
vacil·lants que s'apleguen
ara a l'entorn, començo
a recordar l'antiga
dignitat, amb paraules
d'aquesta llengua morta:
carreus d'esforç i pena
que bastiran la nova
ciutat de les lloances.
(MD, "El governador": 21-31)

I un poble d'Israel sense esperances és el que mostra aquest poema:

Oh, les aspres,
desolades paraules
que Déu no escolta, l'àrid
esforç d'aquest meu poble
sense esperances d'aigua,
sense demà!
(ECM, «No revénen les aigües, ni a Meribà»: 9-14)

El record que Espriu dibuixa en aquests versos pot reflectir la situació d'una altra llengua, la seva pròpia. L'autor, arran dels fets del 1939: «posà el tema de la llengua catalana al costat de les grans preocupacions universals que el corsecaven, com la justícia, la llibertat, la mort. I així la llengua, la llengua catalana, ha esdevingut *leit motiv* de la seva obra, com de la seva vida» (Badia 1980: 109). La preocupació per l'emudiment

³⁹ A tall d'exemple, Gabriella Gavagnin i Víctor Martínez-Gil fan un estudi del cas de *Laia* a "La recerca d'una nova llengua" a: Espriu, Salvador (1992). *Laia. Edició crítica*, 3 (edició crítica i anotada a cura de Gabriella Gavagnin i Víctor Martínez-Gil). Barcelona: Edicions 62/Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu . p. XVIII-XLI.

Primera història d'Esther : el “testament de l'idioma” de Salvador Espriu?

de la llengua catalana, que converteix la creació de la paraula com a impossible i inútil, Espriu la reflecteix en aquests versos:

I al mirall, entretant, es reflectia
a poc a poc una perversa imatge,
el signe de la qual podràs entendre,
si fas també, com jo, l'estranya prova
d'esguardar el teu bon fons, qualsevol hora,
tot intentant de nou una impossible,
inútil creació per la paraula.

(ECM, «Pel meu mirall, si vols, passen rares semblances»: 13-19).

La mort, un dels altres grans temes de la literatura de l'autor sinerenc, l'unirà amb un discurs en el qual proclama que la seva llengua i el seu país es moren juntament amb ell. Els versos següents ho exemplifiquen:

Claror d'abril, de pàtria
que mor amb mi, quan miro
els anys i el pas: viatge
al llarg de lents crepuscles.

(CS, III: 9-12)

He donat la meva vida a les paraules
i m'he fet lenta pastura d'aquesta fam de gos.
Ah, guardià, caritat per als ossos,
car ja t'arribo sense gens de carn!
Vaig enfonsar les mans en l'or misteriós
del meu vell català i te les mostro
avui, sense cap guany, blanques de cendra
del meu foc d'encenalls, i se m'allunya
per la buidor del cap al so del vidre fràgil.
Ara ballo amb dolor, perquè riguin les goles,
per obtenir l'aplaudiment dels mil lladrucs,
i em coronen amb un barret de cascavells.

(LH, “Ofrenat a Cèrber”: 1-12)

Una altra de les intencions que podem veure a l'obra literària de Salvador Espriu és la de fer del català una llengua unitària, clamant en tot moment per la unitat lingüística (Badia 1980: 115). Així, tal i com el mateix lingüista explica (1980: 116), una llengua que no és prou usada ni ensenyada pot córrer el perill de difondre's «amb defectes». Espriu n'era conscient i també es veu aquesta preocupació en alguns dels seus versos:

des de sempre condemnada,
per covarda indignitat,
a l'imperi de l'estepa
i a prostíbuls dialectals

(LCA “Malalt”:44-47)

I un altre dels perills que Espriu veia per la llengua era el fet d'arronsar-se davant

Primera història d'Esther : el "testament de l'idioma" de Salvador Espriu?

de la llengua imposada, fet que Badia (1980: 117) exemplifica amb els versos següents:

T'avens a vendre per engrunes d'or
l'antic solar on has bastit la casa.
Als fills imposes, car els vols senyors,
guisofis agres d'una llengua estranya.
Arran sempre de terra, el teu musell
s'afina, barrigant entre deixalles.
L'amo t'encerta cada dia el llom,
en fer-ne dòcil blanc d'escopinades.
Grunys de plaer i ben humil t'ajups
sota el fuet i les burles més grasses.
(LS, XVIII: 3-12)

Salvador Espriu, poeta, prosista i dramaturg, evoca a través dels seus versos el dolor de la comunitat catalana. I, sobretot, vol mostrar que les paraules es resisteixen a deixar d'existir com expressa amb aquests versos:

Només fràgils mots
de la meva llengua,
arrel i llavor.
(LH, "Perquè un dia torni la cançó de Sinera": 58-60)

La salvació de la llengua per al nostre autor passarà per la salvació dels mots. Uns mots, que, com hem dit, són indestriables del país i de l'autor. Aquí és on rau l'obsessió d'Espriu per l'estudi de les paraules, ja que la seva salvació comportarà la salvació del país i del propi Espriu:

Salvàvem els mots
de la nostra llengua
el meu poble i jo.
(LCA, "El meu poble i jo":19-21)

La llengua que utilitza Espriu als seus llibres, tal i com recorda Miralles (1987: 445-446) no és només el català que parlava quan era petit, ni el català noucentista, ni tampoc la llengua escrita, sinó «la llengua que es parla», un fet que per Miralles dóna un aire «modernista» a la seva escriptura. Ja hem comentat abans que Espriu busca la unitat d'una llengua fragmentada tant geogràficament com històricament i socialment. Aquest exercici de donar-li forma, sentit i unitat serà per l'autor sinerenc la manera de salvar la llengua. La llengua serà indestriable de la seva obra literària (Miralles 1987: 446), una llengua que, com hem dit abans, identifica l'obra d' Espriu amb el seu poble:

som indestriables
el meu poble i jo.
(LCA, "El meu poble i jo":14-15)

En aquest mateix sentit Rosa Delor (2003: 14) defensa el concepte «d'obra

Primera història d'Esther : el "testament de l'idioma" de Salvador Espriu?

global» en parlar de la producció literària de Salvador Espriu. La neutralització dels gèneres literaris, la connexió de les obres mitjançant temàtiques, llocs i personatges s'ordenaran per a Delor, en aquest cas, a través de la càbala jueva. Per arribar a aquesta afirmació Delor té en compte, d'una banda, l'estructura donada per les deu *sefirot* de l'arbre de la vida i, de l'altra, el concepte anagògic, és a dir, «l'escriptura entesa com hermenèutica». I la *Torà* escrita d'Espriu és el conjunt dels seus llibres que, tal i com defensa Delor (2003: 19-20), el tema i el subjecte d'aquesta obra global és la llengua catalana entenent que l'obra escrita és la manifestació transcendent del seu ésser com a llengua, és a dir, «aquella part que pot ser revelada a través de la creació literària». Així, l'obra d'Espriu serà, doncs, una unitat on es manifestarà la llengua com a tema espriuà, serà una «literatura metalingüística».

El que és cert és que el paral·lelisme amb la història jueva cal trobar-lo amb un pes important, per exemple, a l'obra teatral de *PHE*. La història d'un poble esclavitzat que finalment és alliberat Espriu la converteix en un drama domèstic, la guerra entre germans. La història del poble jueu serà el marc per donar un missatge d'esperança (Bensoussan 1995: 50) per a una Catalunya sotmesa. El paral·lelisme pren més força per a Bensoussan quan afegeix que Espriu va escriure aquesta peça coincidint en el moment en el qual s'anava gestant l'Estat d'Israel, el qual es proclamaria finalment el 14 de maig de 1948. Així aquesta mena d'exèquies per a una llengua moribunda no és res més que un missatge d'esperança o potser de resistència d'un poble i d'una llengua que no vol morir.

Citem, per concloure aquest apartat, els versos del poema "Inici del càntic en el temple" del poemari XXX. La "salvació dels mots" que aquí expressa apareix a *PHE* com un joc conscient entre la fusió de registres, diferents variants de la llengua, estils i significats. Tot per un únic objectiu: la salvació dels mots i, amb la seva salvació, la del seu poble.

Ara digueu: "La ginesta floreix,
arreu als camps hi ha vermell de roselles.
Amb nova falç comencem a segar
el blat madur i, amb ell, les males herbes."
Ah, joves llavis desclosos després
de la foscor, si sabíeu com l'alba
ens ha trigat, com és llarg d'esperar
un alçament de llum en la tenebra!
Però hem viscut per salvar-vos els mots,
per retornar-vos el nom de cada cosa,

Primera història d'Esther : el "testament de l'idioma" de Salvador Espriu?

perquè seguíssiu el recte camí
d'accés al ple domini de la terra.
Vàrem mirar ben al lluny del desert,
davallàvem al fons del nostre somni.
Cisternes seques esdevenen cims
pujats per esglaons de lentes hores.
Ara digueu: "Nosaltres escoltem
les veus del vent per l'alta mar d'espigues."
Ara digueu: "Ens mantindrem fidels
per sempre més al servei d'aquest poble."

(LCA, "Inici del càntic en el temple" : 1-20)

4. Conclusions

La intenció del nostre treball ha estat el d'analitzar per què es considera que Salvador Espriu va escriure *PHE* per fer un testament de la llengua catalana.

Preguntant-nos per aquesta idea, hem bastit el treball estudiant, en un primer moment, el context històric de la postguerra espanyola i de com afectà aquell període a la literatura de Salvador Espriu. En segon lloc, hem observat què en pensava el nostre autor de la llengua catalana i de la seva intenció amb *PHE*. Seguidament, hem pogut veure què en van dir els seus contemporanis sobre el seu llenguatge i de com no va ser entès pel corrent noucentista. L'anàlisi de les característiques lingüístiques de l'obra, estudiant els verbs, el lèxic, els adverbis o els registres, també han estat tema d'interès en aquest treball. Finalment, hem analitzat quina importància ha donat Espriu al tema de la llengua en el conjunt de la seva obra literària. En aquest sentit, hem vist com la preocupació per la llengua va més enllà que *PHE*. El català ha estat en el punt de mira de Salvador Espriu i la preocupació per “salvar els mots” d'una llengua amenaçada un dels seus pilars.

Tot i així, però, hem vist que *PHE* s'ha d'entendre com un testament social de la llengua, és a dir, un model de diversos registres i possibilitats expressives que engloba dins d'un mateix text. La Susa-Sinera de l'obra, com ha dit Miralles (1987: 406) és tot el món, de la mateixa manera com la seva llengua és la fusió i harmonia de tots els seus registres.

No serà només l'estudi de la llengua el que reflectirà a aquesta peça teatral. Espriu se servirà d'uns personatges (cultes, populars) i d'una situació (el teatre dins del teatre, amb un món bíblic i altiu i d'un altre de caire més col·loquial), per mostrar-nos tot el ventall de possibilitats que li podia oferir la llengua catalana. És a dir, la barreja de la cita erudita amb la popular, el grotesc amb el bíblic, mostrant tots els estils i variants de la llengua catalana faran de *PHE* l'eina per preservar el mots, el *testament de l'idioma* de Salvador Espriu.

BIBLIOGRAFIA

- Badia i Margarit, Antoni M. (1980). “Salvador Espriu, ordenador de mots en extensió i profunditat”. A: Acte inaugural del curs 1980-1981. *Homenatge a Salvador Espriu amb motiu d'ésser-li conferit el grau de Doctor Honoris Causa*. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- Bensoussan, Matilde (1995). “*Primera història d'Esther*: la infantesa revisitada”. A: AADD. *Salvador Espriu: algunes cartes i estudis sobre la seva obra. Edició en homenatge als 10 anys de la seva mort*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Bensoussan, Matilde (2006). “Subversión e irrisión en *Primera història d'Esther*, de Salvador Espriu”. *Actas del VI Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas publicadas bajo la dirección de Alan M. Gordon y Evelyn Rugg* (Pàg. 99-101).
- Bonet, Sebastià (2005). “Però hem viscut per salvar-vos els mots...”. A: *Escola Catalana*. Núm. 425. Barcelona: Òmnium Cultural. pp. 19-21.
- Bonet, Sebastià (2010). “Salvador Espriu i la llengua catalana. Sobre *Primera història d'Esther* i algun altre text” (disponible en línia a: www.romanistik.unifreiburg.de/pusch/zfk/23/04_Bonet.pdf).
- Bou, Enric (1987). “La poesia”. A: Riquer, Martí de, Comas, Antoni i Molas, Joaquim. *Història de la Literatura Catalana. Part moderna*. (volum X). Barcelona: Ariel.
- Delor, Rosa M. (1989). *Per una hermenèutica de l'obra de Salvador Espriu*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- Delor, Rosa M. (1995). “Espribarderi”. A: AADD. *Salvador Espriu: algunes cartes i estudis sobre la seva obra. Edició en homenatge als 10 anys de la seva mort*.

Primera història d'Esther : el “testament de l'idioma” de Salvador Espriu?

Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Delor, Rosa M. (2003). “Significació de la càbala en Espriu: metafísica i compromís”. *Nexus. Revista semestral de cultura, arts plàstiques, lletres, músiques, ciència*. pp.13-24, 31 de desembre. Barcelona: Caixa de Catalunya.

Espriu, Salvador (1949). *Les cançons d'Ariadna*. Barcelona: Els llibres de l'Óssa menor, 1.

Espriu, Salvador (1985). *Les roques i el mar, el blau*. Barcelona: Edicions 62.

Espriu, Salvador (1985). *Obres Completes. Anys d'aprenentatge, 1. Poesia, 1*. Barcelona: Edicions 62.

Espriu, Salvador (1992). *El doctor Rip. Obres completes. Edició crítica, 2* (edició crítica i anotada a cura de Rosa M. Delor i Muns). Barcelona: Edicions 62 i el Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu.

Espriu, Salvador (1992). *Laia. Edició crítica, 3* (edició crítica i anotada a cura de Gabriella Gavagnin i Víctor Martínez-Gil). Barcelona: Edicions 62 i el Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu.

Espriu, Salvador (1995). *Primera història d'Esther. Obres completes. Edició crítica, 11* (edició crítica i anotada a cura de Sebastià Bonet). Barcelona: Edicions 62 i el Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu.

Espriu, Salvador (2006). *Llibre de Sinera. Per al llibre de salms d'aquests vells cecs. Setmana Santa. Obres completes. Edició crítica, 13* (edició crítica i anotada a cura de Jordi Cerdà Subirachs). Barcelona: Edicions 62 i el Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu.

Espriu, Salvador (2009). *Cicle líric. Cementiri de Sinera. Les hores. Mrs. Death. El caminant i el mur. Final del laberint*. (pròleg de Víctor Martínez-Gil). Barcelona:

Primera història d'Esther : el "testament de l'idioma" de Salvador Espriu?

Edicions 62.

Fuster, Joan (1988). *Literatura catalana contemporània*. Barcelona: Curial.

Gallén, Enric (1987). "La literatura sota el franquisme: de l'ostracisme a la represa pública". A: Riquer, Martí de, Comas, Antoni i Molas, Joaquim. *Història de la Literatura Catalana. Part moderna*. (volum X). Barcelona: Ariel.

Gallén, Enric (2007). "Pròleg". A: Salvador Espriu. *Primera història d'Esther*. Barcelona: Edicions Proa.

Gallén, Enric (2008). "*Primera història d'Esther*, segons Broggi. Crònica d'una singular recepció". A: *Indesinenter*. Punctum & Centre de documentació i estudi Salvador Espriu. Anuari Espriu, 3. Arenys de Mar.

Gallén, Enric (2011). "Primera història d'Esther (1948)" (disponible en línia a www.visat.cat/traduccionsliteraturacatalana/cat/articles/94/151/0/2/prosasalvador-espriu.html)

Gibert, Miquel M.(1995) "Joan Oliver i Salvador Espriu en el teatre de postguerra", *Caplletra*, 14, primavera 1993.

Miralles, Carles (1987). "Salvador Espriu". A: Riquer, Martí de, Comas, Antoni i Molas, Joaquim. *Història de la Literatura Catalana. Part moderna*. (volum X, pàg. 389-446). Barcelona: Ariel.

Molas, Joaquim (1973). "'Primera història d'Esther" de Salvador Espriu". A: Castellanos, Jordi. *Guia de literatura contemporània*. Barcelona: Edicions 62.

Pijoan i Picas, M. Isabel (1995). *Viatge per l'imaginari de l'obra de Salvador Espriu*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Primera història d'Esther : el "testament de l'idioma" de Salvador Espriu?

- Pons, Arnau (2004). "Esther deslaperinta Jonàs". A: Torner, Carles. *Lectures de Salvador Espriu*. Barcelona: Proa.
- Prats, Joan (1992). *Salvador Espriu, missatge personal*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Reina, Francesc (1995). *Salvador Espriu. Enquestes i entrevistes, I (1933-1973)*. Barcelona: Edicions 62 i el Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu.
- Reina, Francesc (1995). *Salvador Espriu. Enquestes i entrevistes II (1974-1985)*. Barcelona: Edicions 62 i el Centre de Documentació i Estudi Salvador Espriu.
- Roig, Montserrat (1991). *Digues que m'estimes encara que sigui mentida sobre el plaer solitari d'escriure i el vici compartit de llegir*. Cara i Creu, Vol. 59. Barcelona: Edicions 62.
- Sanmartín, Júlia (1999). "A propòsit d'alguns *tirosos* vocables del caló en el teatre de Salvador Espriu". A: *Estudis de llengua i literatura catalanes / XXXIX. Homenatge a Arthur Terry*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Santamaria, Núria (2003). "Salvador Espriu i les arts". *Nexus. Revista semestral de cultura arts plàstiques, lletres, músiques, ciència*. 31 de desembre. Barcelona: Caixa de Catalunya. p. 35-42.
- Vallverdú, Francesc (1968). *L'escriptor català i el problema de la llengua*. Barcelona: Edicions 62, col. Llibres a l'abast, 59.
- Vernet Anguera, Rosa (1999). "Aproximació a un estudi de les unitats lingüístiques estereotipades a *Primera història d'Esther*". *Llengua & Literatura: revista anual de la Societat Catalana de Llengua i Literatura*. Volum 10. p. 197-242.

ANNEX

Al *Diccionari català-valencià-balear* hem comptabilitzat un total de 87 mots que apareixen com a exemple d'autor al *DCVB* extrets de *Primera història d'Esther*, concretament de l'edició de l'Editorial Aymà de l'any 1948. D'altra banda, també hi apareixen exemples provinents d'altres obres d'Espriu, com és el cas de *Laberint d'Ariadna* o de *Les cançons d'Ariadna*. Aquest fet, doncs, demostra la complexitat i la novetat que aporta Espriu a la literatura catalana.

El criteri que segueix el *DCVB*⁴⁰ per definir un mot és el següent:

a) l'enunciat, fet entre parèntesis, de les regions o pobles on han recollit aquella accepció si no és d'ús general a tot el territori;

b) una o més frases de la llengua viva, per fer ben patent l'ús del vocable o alguna aplicació especial d'aquest;

c) una o més frases tretes de la llengua escrita, on figura el mot en qüestió. Sistemàticament, tal com informen, es transcriu sempre el text més antic que coneixen, per tal de datar l'aparició del mot dins la història de la llengua.

A continuació anotem els mots amb la definició del significat que apareix a *PHE* i amb els exemples que utilitza el *DCVB*:

Mot	Pàgina de PHE	Definició del DCVB⁴¹
rotllar	13	Disposar circularment, formant rotlle; cast. <i>poner en corro</i> . <i>Exemple:</i> Rotlleu-vos, doncs, a pler, a l'entorn del petit teatre, Espriu Esther 13.
bellugor	14	Moviment agitat de moltes persones o coses (Empordà); cast. <i>hervidero</i> . <i>Exemple:</i> Avui Salom li encarrega encara de comandar la bellugor dels seus titelles, Espriu Esther 14.
titella	14	Putxinel·li (1); cast. <i>títtere, polichinela</i> . <i>Exemple:</i> Li encarrega encara de comandar la bellugor dels seus titelles, Espriu Esther 14.
profilaxi	14	Tractament que preserva de malaltia; cast. <i>profilaxis</i> . <i>Exemple:</i> Els sacerdots del foc sancionaren... la profilaxi i m'ompliren els narius d'encens absolutori, Espriu Esther 14.
marfanta	17	Dona dolenta, poc honesta (Tortosa). <i>Exemple:</i> S'arrossega un verm badoc, fill de marfanta, Espriu Esther 17.
sutjós	19	Brut de sutja; cast. <i>hollinoso</i> . Sutiós, ple d'ella [de sutja]: Fuliginosus, Nebrija Dict.

⁴⁰ Veure l'apartat “Introducció” del diccionari en línia a: <http://dcvb.iec.cat/>

⁴¹ L'exemple que apareix de *PHE* és de l'Editorial Aymà, 1948.

Primera història d'Esther : el “testament de l'idioma” de Salvador Espriu?

		<i>Exemple:</i> Es un vell pelut, sutjós, Espriu Esther 19
atots	19	En certs jocs de cartes, cadascuna de les cartes que, pel fet d'esser d'un coll determinat, vencen les dels altres colls; cast. <i>trunfo</i> . <i>Exemple:</i> Quan juguem, és llestíssim a adjudicar-se atots per al seu guany, Espriu Esther 19.
garoler	19	Xerraire. <i>Exemple:</i> Detesto el captaire garoler que xiuxieuja, Espriu Esther 19.
xarel·lo	20	Raïm blanc de grans atapeïts, i el vi que se'n fa (or.). <i>Exemple:</i> Heus aquí el xarel·lo, el do de les vinyes àuries de Sinera, Espriu Esther 19
tentipotenti	20	A tentipotenti: en gran abundància o intensitat; en el grau màxim; cast. <i>a tentebonete</i> . <i>Exemple:</i> Beveu-ne a tentipotenti, que ningú no es constrenyi, Espriu Esther 19.
a pòtil	20	Barraló amb broc per a beure (Tortosa). <i>Exemple:</i> Beveu a pòtils, si voleu, car no m'acabareu els barralons, Espriu Esther 20
munificència	20	Qualitat de munífic; acte propi de persona munífica; cast. <i>munificencia</i> . <i>Exemple:</i> L'exclusiva munificència del príncep ens engreixa, Espriu Esther 20.
rutilant	20	Que rutila; cast. <i>rutilante</i> . <i>Exemple:</i> Que es presenti... amb la corona i l'aspecte rutilant de les solemnitats, Espriu Esther 20.
sorolla	21	Bellugar-se, moure's d'un costat a l'altre (Ll., Ribera d'Ebre, País Valencià); cast. <i>menearse, moverse</i> . «Al xic se li sorolla una dent». «Tinc una dent que em sorolla». <i>Exemple:</i> Se't sorolla una denteta, Espriu Esther 21.
tato	22	Fer el tato: fer l'aleta (segons Labèrnia, Saura i Fabra Diccs.). <i>Exemple:</i> Si li fessis ara el tato, deixaràs seny i gaiato, Espriu Esther 22.
harem	23	Apartament de la casa d'un musulmà on habiten les seves dones; conjunt d'aquestes dones; cast. <i>harén</i> . <i>Exemple:</i> Les mullers no fermarem ja mai més dintre l'harem, Espriu Esther 23.
repudi	24	Acció de repudiar; cast. <i>Repudio</i> . <i>Exemple:</i> Decidir-se pel repudi és un pas digne d'estudi, Espriu Esther 24.
policresta	29	Que serveix per a diferents usos; cast. <i>policresto</i> . <i>Exemple:</i> Et prometo presentar-la policresta, seductora, Espriu Esther 29.
provança	29	Provació; prova. <i>Exemple:</i> Escurça'm el període de tastets i provances, Espriu Esther 29.
patafi	29	Cosa mal feta (or., occ.); cast. <i>pegote, pastel</i> . <i>Exemple:</i> Cuido que el patafi haurà d'estabornir-lo, Espriu Esther 29.
vaitot	29	El fet d'arriscar en una jugada tot el diner que el jugador té davant; cast. <i>jugar el resto</i> . <i>Exemple:</i> Repara que el vaitot del rei té mèrit, Espriu Esther 30.
saldo	31	Diferència en un compte entre el dèbit i el crèdit; allò que resta a pagar d'un compte; cast. <i>saldo</i> . <i>Exemple:</i> Introduïm-nos a peu de mitjó a l'alcova dels jovençans, a cobrar d'un cop el saldo d'antics comptes, Espriu Esther 31.
jactància	33	Acció de jactar-se; cast. <i>jactancia</i> . <i>Exemple:</i> La jactància compromet sens remei, Espriu Esther 32.
imbecil·litat	33	Qualitat d'imbecil; acció o dita imbecil; cast. <i>imbecilidad</i> . <i>Exemple:</i> No se m'acudeix cap imbecil·litat eficaç per a replicar-te, Espriu Esther

Primera història d'Esther : el “testament de l'idioma” de Salvador Espriu?

		33.
regicidi	34	Assassinat d'un rei o reina; cast. <i>regicidio</i> . <i>Exemple:</i> Incrimino aquests d'intent de regicidi, Espriu Esther 33.
torisquin	34	Tondre (Rosselló, Capcir, Conflent, Cerdanya, Vallespir, Empordà); cast. <i>esquilar, trasquilar</i> . <i>Exemple:</i> Si un dia decidissis tondre't, l'avi, que et torisquin les tisores d'En Calau Pòrtules, Espriu Esther 34.
pimpinella	35	Planta rosàcia de les espècies <i>Poterium muricatum</i> i <i>Sanguisorba officinalis</i> ; cast. <i>pimpinella</i> . També s'anomena així la <i>Sanguisorba minor</i> i la <i>Sanguisorba verrucosa</i> (Cardó, ap. Masclans Pl. 176). <i>Exemple:</i> Em formalitzo... a administrar-li, matí i tarda, un vas regular d'aigua de pimpinella, flor de nimfa i créixens, Espriu Esther 34.
plantifiquis	35	Plantar, en les accepcions 4, 5, 6. <i>Exemple:</i> Apa, no et plantifiquis, Espriu Esther 35.
lapse	36	Espai de temps transcorregut; cast. <i>lapso</i> . <i>Exemple:</i> He d'enginyar-me a omplir-vos el lapse amb acudits i notícies de carnestoltes, Espriu Esther 35.
historiar	36	Narrar una cosa; contar-ne la història; cast. <i>historiar</i> . <i>Exemple:</i> Et demano de fixar-te en la manera com historien els historiadors, Espriu Esther 36.
tomballen	37	Tomballejar. <i>Exemple:</i> Uniu-vos als silenciosos que sirguen i tomballen dintre el resclum de la ratera, Espriu Esther 36.
poti-poti	39	Barreja de coses o persones en desorde; desgavell, conjunt barroer (Plana de Vic, Barc., Penedès); cast. <i>batiburrillo, morralla, desorden</i> . <i>Exemple:</i> Assuerus, el qual febreja d'ençà del recent poti-poti, Espriu Esther 38.
rebentar	39	Molestar, enutjar enormement; cast. <i>fastidiar, reventar</i> . <i>Exemple:</i> La intenció de desempallegar-se temporalment del feix del seu imperi, que el rebenta de veres, Espriu Esther 38.
ooixques	39	OOIXQUE! o OIXQUE! Crit amb què el carreter procura fer anar l'animal cap a l'esquerra (Tarr.). <i>Exemple:</i> Després de molts trontolls de vigílies i bàtecs, habilito Aman per als ooixques més peremptoris, Espriu Esther 38.
trompis	39	Anar de trompis: anar per terra per efecte d'una empenta (Lluçanès, Maresme, Vallès, Penedès). <i>Exemple:</i> Alerta, amb l'emoció, a rodolar de trompis, Espriu Esther 38.
nyigo-nyigo	39	Onomatopeia del so d'un instrument de música de timbre nasal, sobretot de violins mal tocats. <i>Exemple:</i> Pifres, nyigo-nyigo, redoblants de cerimònia, Espriu Esther 38.
púrria	41	Gent baixa i ordinariota; cast. <i>gentuza</i> . <i>Exemple:</i> La degolladissa extasiarà la púrria pucera, Espriu Esther 40.
pucera	41	Que té moltes puces; cast. <i>pulgoso</i> . <i>Exemple:</i> La degolladissa extasiarà la púrria pucera, delerosa de jugar, Espriu Esther 40.
satrapia	41	Càrrec i jurisdicció de sàtrapa; cast. <i>satrapía</i> . <i>Exemple:</i> Partiren correns a totes les satrapies, Espriu Esther 40.
privat	41	Familiar; que té tracte amistós i íntim amb algú. <i>Exemple:</i> Partiren correus a totes les satrapies, amb còpies del ban i instruccions del privat per als governadors, Espriu Esther 40.
nyepes	47	Mentida (Aguiló Dicc., sense indicar procedència del mot).

Primera història d'Esther : el “testament de l'idioma” de Salvador Espriu?

		<i>Exemple:</i> Amb nyepes de nyeu-nyeu desbarba el boc, Espriu Esther 46.
caboriejo	47	Tenir cabòries (Cat.). <i>Exemple:</i> Em reviscola veure't, Margarita, car em caboriejo entre fraram, Espriu Esther 46.
fraram	47	Multitud de frares; cast. frailío, frailería. <i>Exemple:</i> Em caboriejo entre fraram, Espriu Esther 46.
formiguegen	50	Experimentar una sensació de pruija semblant a la que fa una formiga caminant per sobre el cos; cast. <i>hormiguesear</i> . <i>Exemple:</i> Els bíceps em formiguegen, Espriu Esther 48.
moixernó	50	Bolet agaricaci de l'espècie <i>Tricholoma Georgii</i> , o <i>Tricholoma mouceron</i> de la terminologia científica actual, de barret petit, groguenc, sedós, i de peu blanquinós, curt i gruixut; és comestible i molt estimat; es guarda sec i s'exporta (or.); cast. <i>mojardón</i> . S'anomena també <i>moixarnó de primavera</i> . <i>Exemple:</i> Un saborós suquet de moixernons, Espriu Esther 49.
incidència	54	Allò que sobrevé accessòriament en el decurs d'un assumpte. <i>Exemple:</i> Als meus àpats... sorgeixen sovint incidències complicades, Espriu Esther 53.
gambals	55	<i>pl. fig.</i> Capacitat intel·lectual; cast. <i>alcances</i> . S'usa gairebé exclusivament en l'expressió <i>curt de gambals</i> : curt d'enteniment (or., occ., bal.). <i>Exemple:</i> Com si assagés... a emmotllar-se al gust i als gambals d'un públic de províncies, Espriu Esther 53.
bimbirimboies	56	Floquets, banderetes, galindaines; cast. <i>perifollos</i> . <i>Exemple:</i> Tanmateix, et mantindrè les bimbirimboies de la jerarquia i del poder, Espriu Esther 54.
cadarnós	56	Propi del cadarn; que sofreix de cadarn (Cat.); cast. catarroso, acatarrado. <i>Exemple:</i> Els observadors sagaços fruïren del ritme cadarnós de l'espectacle, Espriu Esther 55.
patetisme	56	Qualitat de patètic; cast. <i>patetismo</i> . <i>Exemple:</i> Els esmussats ingenus s'empassaren com de costum el patetisme de pinyol, Espriu Esther 55.
padrinejar	57	Fer de padrí; cast. <i>apadrinar</i> . <i>Exemple:</i> Com l'avi patern, a qui tocà de padrinejar, Espriu Esther 55.
prosàpia	57	Ascendència familiar; estirp; cast. prosapia. <i>Exemple:</i> Em deprimeix que un tal cessant d'aldufer salvés la vida d'un príncep de la meva prosàpia, Espriu Esther 56.
pòstums	58	Dedicat a algú després de la seva mort. <i>Exemple:</i> Hauré de simular una barroca gratitud pel jueu, si vull estalviar-me penjaments pòstums, Espriu Esther 56.
funàmbula	61	Qui sap caminar o dansar damunt una corda estirada; cast. <i>funámbulo</i> . <i>Exemple:</i> Damunt la cabra funàmbula de les gitanes, Espriu Esther 59.
cabriolarà	62	Fer cabrioles (Barcelona). <i>Exemple:</i> Rastrem les petjades d'Aman, el qual cabriolarà avui a la cort, Espriu Esther 60.
sobrances	62	Sobralles (Gir., Empordà, Conca de Barberà); cast. <i>sobras</i> . <i>Exemple:</i> El magre soci em trasmuda en llepolies engrunes i sobrances de les estovalles del món, Espriu Esther 60.
xarpar	62	Aixarpar. <i>Exemple:</i> Tu, tu i tu, prou us xarparem!, Espriu Esther 60.
camanduleries	62	Raons fútils o accions cerimonioses i inútils, sense fonament de veritat (or.); cast. <i>gazmoñerías, comedia</i> .

Primera història d'Esther : el “testament de l'idioma” de Salvador Espriu?

		<i>Exemple:</i> I res de camanduleries aquí dintre, Espriu Esther 60.
xirinxina	62	A la xirinxina: a coll-i-be (Tortosa); cast. <i>a cosqueretas</i> . <i>Exemple:</i> No exigiràs amb si bemoll que se't transporti a la xirinxina, Espriu Esther 60.
lustració	62	Cerimònia de purificar; cast. <i>lustración</i> . <i>Exemple:</i> Ni lleixius ni lustracions no et purificarien, Espriu Esther 61.
esfondrada	62	Acte d'esfondrar o esfondrar-se; cast. <i>hundimiento</i> . <i>Exemple:</i> Abans que el seny conjeturés inicis d'esfondrada, Espriu Esther 61.
pinxejar	63	<i>v. intr. o tr.</i> Fer el pinxo. <i>Exemple:</i> No ho pinxejaves així amb Mardoqueu?, Espriu Esther 61.
quisso	63	Gos o gossa; es diu sobretot en llenguatge infantil o bé com a crit per a fer venir els dits animals (or., occ., bal.); cast. <i>cuз cuз</i> . <i>Exemple:</i> Val més quisso viu que lleó mort, Espriu Esther 61.
xàquima	63	<i>f. ant.</i> Cabestre; cast. <i>jáquima</i> . <i>Exemple:</i> Després, l'inri de la xàquima m'endogalà per complet, Espriu Esther 61.
guimbarro	63	Crostó o cantell gran de pa (Rosselló, Cerdanya, Garrotxa, Lluçanès); cast. <i>zoquete</i> . <i>Exemple:</i> I on m'encabiria, si no és de guimbarro a les alforges del dimoni?, Espriu Esther 61
biribís	64	<i>Exemple:</i> Certus que el número d'aquest visir no es cantarà mai més als biribissos, Espriu Esther 62.
guisofi	65	Guisat dolent, mal fet; cast. <i>guisote</i> . <i>Exemple:</i> Per ell, l'hoste, aviat llur guisofi, Espriu Esther 63.
sucumbeixi	65	Morir. <i>Exemple:</i> La meva voluntat que Aman sucumbeixi, Espriu Esther 63.
fanfària	66	Jactància, arrogància vana; cast. <i>fanfarria</i> . <i>Exemple:</i> Si vaig infatuar-me, reina, enderroco als teus peus l'edifici de la meva fanfària, Espriu Esther 64.
ponderal	67	Pertanyent o relatiu als pesos; cast. <i>ponderal</i> . <i>Exemple:</i> Si la sogra tiba, la identitat ponderal deixa indiferents els contempladors, Espriu Esther 65.
peixopalo	68	Estocafix. <i>Exemple:</i> Et metamorfosaràs a pleret en peixopalo, Espriu Esther 66.
malsonyós	68	<i>adj.</i> Afectat d'un malson. <i>Exemple:</i> M'engarjolen dins el sac,... malsonyós, enmig de brac, Espriu Esther 66.
esmaixellat	68	<i>adj.</i> Esdentegat i begut de galtes (Plana de Vic); cast. <i>desdentado, desmejillado</i> . <i>Exemple:</i> Aviat esmaixellat giravolto sense aflat, Espriu Esther 66.
xafarnat	68	Avalot, rebumbori; cast. <i>revuelo, alboroto</i> . <i>Exemple:</i> Giravolta, sense aflat pel requint del xafarnat, Espriu Esther 66.
sedec	69	Cobejós (Fabra Dicc. Gen.). <i>Exemple:</i> Dels meus nítols el llefec del benguí n'és ben sedec, Espriu Esther 67.
pilloc	69	Embriac. <i>Exemple:</i> Pel baptisme, cristià. Pels sentits, pilloc pagà, Espriu Esther 67.
esquírria	69	Esquira. <i>Exemple:</i> Amb esquírria em deixen cec, Espriu Esther 67.

Primera història d'Esther : el “testament de l'idioma” de Salvador Espriu?

xautant-se	69	<i>v. refl.</i> 1. Riure's, burlar-se (Rosselló, Conflent, Vallespir, Cerdanya, Garrotxa, Lluçanès); cast. <i>reirse, dársele un ardite, importarle un camino</i> . <i>Exemple:</i> Amb esquírria em deixen cec tot xautant-se del meu prec, Espriu Esther 67.
esfetgego	70	<i>v. refl.</i> Esforçar-se excessivament, fins a cansar-se molt (Segarra, Urgell); cast. <i>tronzarse</i> . <i>Exemple:</i> Quan m'escarrabitllo al toc repelenc i, pell al noc, m'esfetgego, tan renyoc, Espriu Esther 68.
sucedani	71	Que pot substituir quelcom perquè té propietats anàlogues; cast. <i>sucedáneo</i> . <i>Exemple:</i> He d'avesar-me a alternar amb aquest sucedani de sogre?, Espriu Esther 69.
tecnicisme	71	Mot tècnic o conjunt de mots tècnics; cast. <i>tecnicismo</i> . <i>Exemple:</i> Mardoqueu potineja tecnicismes de finances, Espriu Esther 69
exultació	72	Acte i efecte d'exultar; cast. <i>exultación</i> . <i>Exemple:</i> Quan per Susa es difon l'exultació dels hosannes, Espriu Esther 70.
prevaricadors	72	Que prevarica; cast. <i>prevaricador</i> . <i>Exemple:</i> M'alçaré avui a proferir anatemes contra els prevaricadors, Espriu Esther 70.
simulacres	73	cast. <i>simulacro</i> . 1. Imatge feta a semblança d'una cosa. <i>Exemple:</i> Anatema contra l'idòlatra, contra el qui adora simulacres i teraphim, Espriu Esther 71.
supremacia	74	<i>f.</i> Preeminència per damunt de tots; cast. <i>supremacia</i> . <i>Exemple:</i> Anatema damunt el qui suscita la rancúnia del primitiu contra la supremacia de l'esperit, Espriu Esther 73.
cadenat	75	Pany de maleta; tancadura mòbil que es subjecta amb perns a la porta o altra cosa que cal tenir tancada, i que té una mitja anella que passa per dins les armelles dels perns i és la peça que es subjecta i s'amolla per l'acció del pestell; cast. <i>candado</i> . <i>Exemple:</i> Anatema contra el qui posa cadenats de paüra o vesc de recels a l'expressió de les ànimes, Espriu Esther 73
salmodien	76	Salmejar. <i>Exemple:</i> Mentre els jueus salmodien el sublim formulari, Espriu Esther 75.